

Katedra: Pedagogiky a psychologie
Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy
Studijní obor (kombinace) Český jazyk – občanská výchova

ZÁŠKOLÁCTVÍ NA 2. STUPNI
ZÁKLADNÍ ŠKOLY.

TRUANCY AT THE SECOND STAGE OF BASIC
EDUCATION IN THE CZECH REPUBLIC.

Diplomová práce: 08-FP-KPP-039

Autor:
Jana BASCHOVÁ

Podpis:

Adresa:
Kamenná 5093
430 04, Chomutov

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Kasper, PhD.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
115	18	0	1	30	9

V Liberci dne: 30. 4. 2009

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum 30. 4. 2009

Podpis

Poděkování

Poděkování patří PhDr. Tomáši Kasperovi, PhD. za odborné vedení při zpracování této diplomové práce.

Anotace

Práce je zaměřena na problematiku záškoláctví u žáků 2. stupně základních škol. Teoretická část se zabývá termínem záškoláctví, jeho dělením a typy. Jedna z částí je zaměřena na prevenci záškoláctví. Na jejím základě je ukázána možnost předcházení záškoláctví. Práce obsahuje postup při řešení neomluvené absence. Cílem výzkumného šetření bylo zmapovat výskyt záškoláctví na 2. stupni základních škol v Chomutově. Práce poukazuje na častost a na hlavní příčiny záškoláctví.

Klíčová slova

záškoláctví, druhý stupeň, základní škola, povinná školní docházka, absence, učitel, škola, rodina, žák, dítě, prevence, školní fobie, strach, volný čas, výchova, poradenská centra, sociálně patologické jevy

Zusammenfassung

Die vorliegende Diplomarbeit behandelt das Thema Schulverweigerung bei Schülern der zweiten Stufe der Grundschule (ISCED 2A; 6. bis 9. Schuljahr) in Tschechien. Der theoretische Teil befasst sich mit dem Terminus „Schulverweigerung“, seiner Gliederung und Typologie. Ein Teil konzentriert sich auf die Prävention von Schulverweigerung. Auf dessen Grundlage wird gezeigt, wie Schulverweigerung vorgebeugt werden kann. Die Arbeit enthält eine Vorgehensweise im Falle einer unentschuldigten Abwesenheit. Das Ziel der Untersuchung war es, das Auftreten von Schulverweigerung auf der zweiten Stufe der Grundschule in der Stadt Chomutov (Tschechien) festzustellen. Die Arbeit weist auf die Häufigkeit und die Hauptgründe der Schulverweigerung hin.

Schlüsselwörter

Schulverweigerung, zweite Stufe, Grundschule, Schulpflicht, Abwesenheit, Lehrer, Schule, Familie, Schüler, Kind, Prävention, Schulphobie, Angst, Freizeit, Erziehung, Beratungszentren, sozialpathologische Erscheinungen

Abstract

The thesis focuses on truancy of pupils at upper primary schools (ISCED level 2A; school years 6–9) in the Czech Republic. The theoretical part deals with the term “truancy”, its classification and typology. One of the parts focuses on truancy prevention, showing possible ways to avoid truancy. The thesis includes a procedure to be followed in the event of an unauthorised absence. The aim of the research was to map the occurrence of truancy at the second stage of upper primary schools in the town of Chomutov, Czech Republic. The thesis highlights the frequency and principal causes of truancy.

Keywords

truancy, upper primary school, primary school, compulsory school attendance, absence, teacher, school, family, pupil, child, prevention, school phobia, fear, leisure, education, counselling centres, social pathologie

Obsah

1 Použité zkratky.....	10
2 Úvod.....	11
3 Speciální pedagogika.....	13
3.1 Vymezení speciální pedagogiky.....	13
3.2 Cíle speciální pedagogiky:.....	14
3.3 Speciálně pedagogická prevence.....	14
3.4 Vědní podobory speciální pedagogiky.....	14
4 Etopedie.....	16
4.1 Vymezení etopedie.....	16
4.2 Předmět etopedie.....	17
4.3 Cíle etopedie.....	18
4.4 Historicky zaznamenané přístupy k péči o mravně narušené.....	19
4.5 Poruchy chování.....	20
5 Povinná školní docházka.....	22
5.1 Vymezení povinné školní docházky.....	22
5.2 Plnění povinnosti školní docházky dle školského zákona § 36.....	23
5.2.1 Průběh školního roku.....	24
5.3 Práva a povinnosti žáků a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků spojené se školní docházkou podle školského zákona.....	24
6 Záškoláctví.....	25
6.1 Vymezení pojmu záškoláctví.....	25
6.2 Nejčastější cíle záškoláctví.....	25
6.3 Úloha školy při řešení záškoláctví.....	26
6.4 Záškoláctví dle jednotlivých autorů.....	26
7 Dělení záškoláctví.....	28
7.1 Dělení záškoláctví podle Vágnerové.....	28
7.2 Dělení záškoláctví podle Elliotta.....	28
7.3 Dělení záškoláctví dle Kearneyho a Silvermana.....	30
7.4 Školní fobie.....	30

7.4.1 Záškoláctví nebo školní fobie?	31
7.5 Záškoláctví skryté a pravé.	31
7.6 Útěky a toulky.	32
7.7 Záškoláctví jako výbuch.	33
7.8 Záškoláctví jako dobrá zábava.	33
8 Patogenní činitelé záškoláctví.	34
8.1 Vnitřní (psychologický i biologický).	34
8.2 Vnější (sociální).	34
9 Příčiny záškoláctví.	35
9.1 Nejčastější příčiny.	35
9.1.1 Negativní vztah žáka ke škole.	35
9.2 Negativní vlivy působící na žáka.	37
9.2.1 Vliv rodinného prostředí.	37
9.2.2 Vliv sociálního prostředí.	38
10 Prevence.	40
10.1 Vymezení pojmu prevence.	40
10.2 Prevence záškoláctví.	40
10.3 Vytváření prevence.	41
10.4 Úloha rodiny při prevenci.	41
10.4.1 Funkce rodiny.	42
10.5 Úloha školy při prevenci.	42
10.5.1 Funkce školy.	43
10.5.2 Školní strategie ke zlepšení docházky.	43
10.6 Úloha třídního učitele.	44
10.6.1 Třídnické hodiny jako forma práce s kolektivem.	44
10.7 Faktory působící na děti mimo rodinu a školu.	46
11 Důsledky absence ve škole.	48
11.1 Absence.	48
11.2 Důsledky absence.	48
12 Řešení záškoláctví.	51
12.1 Omlouvání žáka.	51
12.1.1 Co má škola dělat, když do ní děti nechodí.	52

12.2 Povinnosti dle školského zákona.....	52
12.3 Postup při řešení.....	53
12.3.1 Co dělá se záškoláky sociální odbor?.....	54
13 Poradenství na základních školách.....	56
13.1 Metodik prevence.....	56
13.2 Výchovný poradce.....	56
13.2.1 Úkoly výchovného poradce.....	56
13.2.2 Plán výchovného poradce na školní rok.....	58
14 Profesionální poradenství.....	62
14.1 Centra profesionální pomoci.....	62
15 Výzkumná část.....	64
15.1 Obecné informace o výzkumu.....	64
15.2 Výzkumný vzorek.....	65
15.3 Anonymní dotazník.....	66
15.3.1 Dotazovací formulář.....	67
15.4 Práce s dotazníkem.....	67
15.5 Hypotézy.....	68
15.6 Vyhodnocení dotazníku.....	69
16 Diskuze.....	84
17 Závěr.....	88
18 Použitá literatura.....	91
Časopisy.....	93
Zákony a vyhlášky.....	93
19 Přílohy.....	94

1 Použité zkratky

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
ČR	Česká republika
MŠ	mateřská školka
např.	například
odst.	odstavec
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
pís.	písmeno
popř.	popřípadě
PPP	pedagogicko psychologická poradna
sb.	sbírka
SPU	specifická porucha učení
ŠK	školní klub
TU	třídní učitel
tzv.	takzvané
ÚP	úřad práce
VP	výchovný poradce
zejm.	zejména

2 Úvod

Záškoláctví je jedním z nejfrekventovanějších deliktů problémových dětí na základních školách. Jedná se o záměrné zanedbávání povinné školní docházky. Záškoláctví je typ asociálního chování, kdy jedinec škodí většinou sám sobě. Zároveň je také deliktem, který u dětí startuje delikventní kariéru. Záškoláctví souvisí často s dalšími patologickými jevy, které ve většině případů vedou k zhoršení školního prospěchu, ke konfliktům s učiteli a kázeňským problémům. Tento patologický jev často souvisí s poruchami chování.

S tímto problémem se neustále setkáváme v každodenním životě, stejně tak jako se snahou o jeho řešení nejen v České republice, ale i v zahraničí. Jedná se o tradiční patologický jev ve školství, který je také nahrazován pojmy neomluvená absence či vyhýbání se škole.

Při záškoláctví dochází k porušování školního řádu, ale ve skutečnosti toto provinění vyplývá ze školského zákona, který stanovuje povinnou školní docházku.

Téma záškoláctví jsem si vybrala z toho důvodu, že ve školství se bude nejspíše odehrávat má celoživotní kariéra a tento výchovný problém budu jistě nejednou řešit. Přímo o záškoláctví nalezneme jen minimum odborné literatury, vždy jen v určitých dílech je věnováno pár stran tomuto tématu. Odvolávám se na známé autory, zabývající se touto problematikou, především na Chrise Kyriacoua a Marii Vágnerovou, ale také na poznatky a zkušenosti své i svých kolegů. Snažila jsem se co nejsrozumitelněji objasnit problematiku záškoláctví a vytvořit komplexní pohled na celé téma nejen pro lidi z oboru, ale také například pro mnohé rodiče či jiné studenty.

Cílem teoretické části bylo ucelit a seskupit veškeré získané informace o problematice záškoláctví. V teoretické části jsem nejprve uvedla základní informace o vědním oboru, který se zabývá výchovou a vzděláváním jedinců s handicapem, tedy o speciální pedagogice a následně jsem popsala z ní vycházející podobor etopedii, kam spadá konkrétně problematika záškoláctví. Zaměřila jsem se na dělení záškoláctví, jeho druhy, které se od sebe často znatelně liší. Dalším cílem

práce bylo analyzovat příčiny záškoláctví a možnosti jejich řešení. Neopomenula jsem zmínit faktory, které na žáka působí, především tedy na rodinu, školu a prostředí, ve kterém žák tráví svůj volný čas. Dále se zde setkáme s vymezením a specifikováním pojmů povinná školní docházka a prevence záškoláctví. V souvislosti s neplněním povinné školní docházky je ukázáno řešení záškoláctví dle Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Popsána je práce výchovného poradce a metodika prevence jako dvou hlavních osob, které se na základních školách problematikou záškoláctví zabývají. Jedním z cílů bylo velmi důsledně rozebrat také prevenci záškoláctví, která je všeobecně považována za velmi důležitou a potřebnou, neboť lepší je záškoláctví předcházet, nežli ho následně řešit.

Výzkumná práce je zaměřena především na výskyt a hlavní příčiny záškoláctví. Výzkum byl prováděn za pomoci anonymního dotazníku. Dotazník vyplňovali žáci druhého stupně tří základních škol v městě Chomutově. Dotazník se skládá z osmi jednoduchých otázek. Výzkumná část si klade za cíl odhalit především míru a příčiny záškoláctví. Mimo míru a příčiny záškoláctví mělo být zjištěno také záškoláctví skupinové a místa, kde žáci tráví čas v době školního vyučování. Zjišťováno bylo také, zda se jednalo o záškoláctví jednorázové či opakované. Dalším cílem práce bylo dané výsledky šetření, konkrétně počet zjištěných případů záškoláctví, srovnat s evidovanými případy tří vybraných základních škol. Výsledky šetření jsou doplněny komentáři výchovných poradců vybraných základních škol. Jedním z cílů práce bylo porovnat míru záškoláctví v Chomutově s ostatními městy v Ústeckém kraji.

Dotazník byl anonymní z důvodu pravdivosti odpovědí. Výsledky šetření nemohou být brány jako obecně platné, neboť jejich pravdivost díky anonymitě nebyla potvrzena.

Práce je doplněna přílohami, kde je možno nahlédnout především do formulářů potřebných k řešení výchovných problémů.

Diplomová práce má sloužit především jako pomoc k odhalení příčin záškoláctví a jejich budoucí prevenci. Důležité a návodné informace by zde mohli nalézt i někteří rodiče žáků, nejen těch s neomluvenou absencí, a začínající pedagogové.

3 Speciální pedagogika

Speciální pedagogikou se v této práci budeme zabývat z toho důvodu, že se jedná obor, do kterého spadají výchovné problémy jedinců. Mezi výchovné problémy patří právě záškoláctví, na které je celá práce zaměřena. Považuji za důležité téma záškoláctví nejprve zasadit do systému vědních oborů, než jej začnu podrobně rozebírat a popisovat. Podívejme se tedy na základní informace o speciální pedagogice.

3.1 Vymezení speciální pedagogiky

Speciální pedagogika je obor, který studuje celkový rozvoj osobnosti jedince s ohledem na jeho speciální výchovné a vzdělávací potřeby v oblasti fyzické, psychické i sociální. Zabývá se teorií i praxí výchovy a vzdělávání jedince s handicapem.

Handicap může být zdravotního, sociálního nebo kombinovaného rázu. Je způsobem defektivitou (porucha vztahů ke společnosti, související s jejich dynamičností, nedostatečná nebo odchýlná adaptace na prostředí, momentální stav mající společenskou dimenzi).¹

Defektivitu způsobují:

- a) změny ve schopnosti správného sebehodnocení
- b) narušení schopnosti seberealizace
- c) narušení pocitu identity
- d) změny v adekvátním vnímání reality
- e) změny v prožívání potřeb
- f) změny v hodnotovém systému
- g) změny v sociální adaptaci.

¹ Srov. Slowík, J. Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost. Praha: Grada, 2007, s. 28.

3.2 Cíle speciální pedagogiky:

- *humanitární* – handicapovaný má právo na zajištění plného rozvoje a na respektování své osobnosti
- *výchovný* – handicapovaný má také právo na takové vzdělání, které zajistí do budoucna jeho optimální rozvoj
- *standardní* – optimální postoj k životu, právo na pracovní uplatnění a samostatný život v rámci svých možností.

3.3 Speciálně pedagogická prevence

primární – snaží se předcházet vzniku problému tak, že jedinec zvýší zodpovědnost za vlastní tělesné a duševní zdraví, zvýší sociální způsobilost, sám bude schopen řešit sociální konflikty a náročné situace, bude si vytvářet podmínky pro seberealizaci

sekundární – při problémech či komplikacích sám vyhledá včas pomoc odborníka, bude hledat řešení svého problému

terciální – úsilí o zmírnění dopadu problému na osobu, předcházení neurotizace a následků nepřiměřené výchovy – nadměrné a nedostatečné nároky, resocializace po narušení sociálních vztahů²

3.4 Vědní podobory speciální pedagogiky

Somatopedie – zabývá se poruchami pohybového aparátu, např. dětskou mozkovou obrnou, deformacemi lidského těla, odvápněním kostí atd.

Psychopedie – vědní disciplína zabývající se lidmi s mentální retardací (opožděním), to znamená, že se u nich vyskytuje vývojová porucha integrace různých psychických funkcí s celkovou nižší inteligencí.

Otopedie, oftalmopedie (tyflopédie) – zkoumá vady a poruchy zraku, především pak slepotu částečnou či úplnou.

² Srov. Fischer, S.; Škoda, J. Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. Praha: Triton, 2008, s. 48.

Surdopedie – řeší problémy lidí s poruchami sluchu. Učí takové lidi žít ve společnosti plnohodnotným životem.

Logopedie - zabývá se výchovou, vzděláním, komplexní péčí o jedince s narušenou komunikační schopností. Diagnostikuje a léčí veškeré vady řeči.

Etopedie – zabývá se poruchami chování z pedagogického pohledu, také dále výchovou a resocializací. Předmětem etopedie jsou sociálně patologické jevy vzniklé na základě výchovné či sociální narušenosti nebo na základě psychických onemocnění a poruch, které způsobuje disharmonický vývoj osobnosti.

4 Etopedie

Jak již bylo řečeno, speciální pedagogika se dále dělí do šesti vědních podoborů. Jedním z nich je právě etopedie, která se mimo jiné zaměřuje na poruchy chování. Záškoláctví, jakožto výchovný problém, patří právě mezi jevy, u kterých je prokázána porucha chování. Z toho důvodu jsem se rozhodla uvést základní informace i o tomto vědním podoboru.

4.1 Vymezení etopedie

Etopedie je jedním z nejmladších oborů speciální pedagogiky, jako samostatný speciálně pedagogický vědní obor existuje od roku 1969.

Etaped je profesionální označení pro speciálního pedagoga, který se zaměřuje na poruchy chování. Tento pojem byl do etopedie vnesen roku 1972.

Slovo etopedie lze etymologicky vyložit jako ethos – mravní a paideia – výchova, což znamená výchova mravů.

Pojem ethos lze využít ve třech významech:

- a) ukazuje na mravní či sociální narušenost
- b) charakterizuje změny hodnotové orientace
- c) jedná se o přístup odborníků k sociálně narušené populaci

Etopedie je speciální pedagogická disciplína, která se zabývá péčí (rozvojem, výchovou a vzděláním) o jedince s poruchami chování, které se vymykají společenské normě, v závažnějších případech jde o nedodržování právních norem. Dále se zabývá příčinami vzniku poruch chování, jejich projevy, etopedickými zařízeními a vhodnými speciálně pedagogickými přístupy.³

³ Srov. Pešatová, I. Vybrané kapitoly z etopedie. Klasifikace a diagnostika poruch chování. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006, s. 8.

4.2 Předmět etopedie

Péče o sociálně narušené jedince. Jedná se o poruchy chování, které posuzujeme z hlediska daného věku, prostředí, pohlaví a společenské závažnosti.

Zabývá se tedy:

- otázkami morálního formování osobnosti jedince s poruchami chování
- prevencí (předcházení patologických jevů)
- profylaxí (ochrana před možným vznikem podmínek, přístup při vzniku podezření)
- systémem školských institucí v dané sféře speciálně pedagogické péče
- spolupracujícími institucemi (např. soudy, Policie ČR).

Etiologické⁴ sociální faktory:

- výchovná zanedbanost
- výchovná narušenost
- citová narušenost
- sociální izolovanost
- patologické prostředí pro výchovu a péči o dítě.

Metody etopedie:

- speciální metody výchovy
- speciální didaktické postupy
- psychologické metody
- psychoterapeutické metody

⁴ Etiologické – příd. jm. viz: Etiologie – nauka o původu a příčinách nemocí

4.3 Cíle etopedie

- a) cíle etopedie jako vědního oboru – tím myslíme smysl a vznik tohoto oboru, příčinu jeho existence, jeho upotřebitelnost a využití. Musíme zde též vymezit jeho podstatu a nutnost
- b) cíle etopedické péče jako péče o jedince s poruchou chování – snažíme se o konkrétní popis jevů, etopedických zásahů, metod, technik a pochopení typických příkladů v praxi.⁵

První skupinu bychom mohli dále rozdělit na cíle obecné a cíle specifické.

Obecné cíle:

- vymezení vlastní terminologie předmětu
- nalezení a charakteristika skupiny jedinců
- charakteristika úkolů předmětu
- zařazení mezi ostatní disciplíny
- spolupráce s ostatními disciplínami
- popis a ukázka použití metod a technik
- výzkumná část – závěry

Specifické cíle:

- přijímat poznatky z výzkumu
- posilovat důraz kladený na prevenci
- pozitivní hodnocení jedinců
- zaměřit edukační proces na zvládnutí krizových životních situací a jejich možná řešení
- ukazovat společnosti odchylky specifických skupin dětí a mládeže

Taktéž druhou skupinu můžeme rozdělit na cíle obecné a specifické.

⁵ Vitásková, K. Etopedie: vybrané okruhy etopedické problematiky. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005, s. 11.

Obecné cíle:

- reedukace a resocializace jedince
- podpora sociální stability prostředí
- omezení znevýhodnění skupin
- vylepšení životní perspektivy
- stanovení životních předpokladů a cílů
- tvorba diagnostických struktur a modelů

Specifické cíle:

- umět rozpoznat rizikové chování jedince
- zachytit toto rizikové chování hned v počátcích
- poznání tohoto nežádoucího chování
- správný výběr metody či techniky
- odstranění negativních vlivů v okolí jedince

Při plnění veškerých cílů etopedie jsou důležité především respekt, akceptace, empatie a adaptace. Nutné je také vzdělávání a další perspektiva pro jedince, kteří spadají do rizikových skupin.

4.4 Historicky zaznamenané přístupy k péči o mravně narušené

Názory na výchovu či nápravu mravně narušených jedinců se měnily v minulosti podle vývoje společnosti, myšlení a především dle toho, kdo měl možnost mocenského uplatnění.

Znamé přístupy jsou:

- a) Represe – mravně narušení jedinci byli ze společnosti vylučováni, u jistých druhů postižení byli usmrcováni již po narození.

- b) Rehabilitace – snaha zapojit mravně narušené jedince do pracovního procesu, objevují se snahy o výchovu.
- c) Prevence – chce problémům předcházet, než je později řešit, vznikají instituce pro mravně narušené, objevuje se zde i první poradenská péče.⁶

4.5 Poruchy chování

Nejčastější členění poruch chování je na disociální, asociální a antisociální.

Disociální chování – jedná se o chování nespolečenské a nepřiměřené, které se projevuje drobnými výkyvy s běžnými společenskými normami. Vhodným a včasným pedagogickým přístupem jsou zvládnutelné. Patří sem např. vzdorovitost, lhaní, neposlušnost atd. Uplatňuje se zde pomoc speciálního pedagoga či psychologa.

Asociální chování – zde již dochází k rozporu se společenskými normami. Svým chováním většinou jedinec škodí především sám sobě. Patří sem např. záškoláctví, krádeže atd. Toto chování bývá dlouhodobější než disociální a dochází při něm často k zhoršení prospěchu a ztrátě kamarádů.

Pomoc poskytují u asociálního chování speciální výchovná zařízení. Je zde nutná poradenská péče.

Antisociální chování – je forma vysoce protispolečenského chování, které ubližuje a škodí nejen jedinci samotnému, ale také jeho okolí. Dochází při něm nejen k porušování společenských norem, ale také k porušování zákonů. Řadíme sem veškerou trestnou činnost, krádeže, sexuální delikty, vandalství, vraždy atd. Náprava je prováděna ve školských zařízeních pro výkon ústavní či ochranné výchovy.⁷

Vlivy na poruchu chování:

vliv sociálního prostředí – rodina, kamarádi, parta, zájmový kroužek, třídní kolektiv

geneticky podmíněné dispozice – dispozice k disharmonickému vývoji

⁶ Srov. Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2008, s. 579.

⁷ Srov. Pešatová, I. Vybrané kapitoly z etopedie. Klasifikace a diagnostika poruch chování. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006, s. 30.

poruchy centrální nervové soustavy – prenatální nebo perinatální období, podmínky pro vznik adaptačních poruch.

Poruchy chování dělíme také dle agresivnosti na poruchy agresivní a negresivní. Mezi agresivní poruchy patří šikana, fyzické týrání, vraždy apod. Do negresivní lze pak řadit toulání, záškoláctví, lhaní apod.⁸

⁸ Srov. Stankowski, A. Etopedie: úvod do resocializační pedagogiky. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003, s. 39.

5 Povinná školní docházka

5.1 Vymezení povinné školní docházky

Povinná školní docházka je povinnost všech dětí navštěvovat v určitém časovém období základní školu. Jelikož se jedná o věk dětí, kdy ještě nejsou plnoletí, je povinností zákonných zástupců na děti dohlédnout a do školy je posílat.

Také přihlašovací povinnost a povinnost péče o pravidelnou školní docházku mají rodiče či zákonní zástupci. Zanedbání je závažný přestupek, který může být klasifikován jako trestný čin ohrožování mravní výchovy dětí a mládeže.

Podmínky pro plnění povinné školní docházky vytváří jednotlivé obce. Obec je pak povinna základní školu zřídit nebo zajistit plnění povinné školní docházky v základní škole zřizované jinou obcí.

Základní školy v České republice jako instituce zřizované státem či církví jsou institucemi bezplatnými. Pokud se jedná o soukromé školy, zájemci platí zpravidla školné.

Povinná školní docházka je rozdělena do dvou stupňů. První stupeň, kde žáci tráví pět let, je nazýván školou národní. Druhý stupeň je pak čtyřletý. Dohromady se tedy jedná o devět let, které na základní škole tráví zpravidla každý žák.

Do první třídy nastoupí dítě v šesti letech, jestliže nemá odklad doporučený rodiči a řádné vyšetření pedagogicko psychologickou poradnou. Z velké většiny tedy žáci opouští základní školu v patnácti letech, pokud nemají během studia odklad ze zdravotních důvodů či pokud neopakují ročník. Každý žák tráví na základní škole minimálně devět let. Na každém stupni základní školy je možné opakovat jednou ročník.

Za povinnou školní docházku se považuje též docházka do 10. ročníku (§ 16 zákona č. 117/1995 Sb.) speciální základní školy, praktické školy nebo pomocné školy, vzdělávání těžce zdravotně postiženého dítěte, osvobozeného od povinné

školní docházky, a dále studium na gymnáziu nebo na taneční konzervatoři, jde-li o školní roky, jimiž dítě završuje počet let potřebných pro splnění povinné školní docházky.

První základní školy byly zřizovány již v 11. století. Povinnou školní docházku však v českých zemích zavedla až Marie Terezie v roce 1774. Jednalo se o šestiletou povinnou školní docházku, kdy se přihlíželo k faktu, že rodiče své děti potřebují pro práci na vesnici.

V průběhu let byla pravidla povinné školní docházky mnohokrát upravována a měněna, než dosáhla své současné podoby, která je nyní ukotvena ve školském zákoně.

5.2 Plnění povinnosti školní docházky dle školského zákona § 36

„(1) Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku (dále jen »povinná školní docházka«).

(2) Povinná školní docházka se vztahuje na státní občany České republiky a na občany jiného členského státu Evropské unie, kteří na území České republiky pobývají déle než 90 dnů. Dále se povinná školní docházka vztahuje na jiné cizince, kteří jsou oprávněni pobývat na území České republiky trvale nebo přechodně po dobu delší než 90 dnů, a na účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany.

(6) Žák umístěný ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy nebo ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči plní povinnou školní docházku v základní škole zřízené při tomto školském zařízení nebo v základní škole zřízené obcí nebo svazkem obcí se sídlem ve školském obvodu, v němž má sídlo příslušné školské zařízení, popřípadě v jiné škole zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí.“⁹

⁹ Zákon č. 561/2004 Sb. Školský zákon

5.2.1 Průběh školního roku

Školní rok začíná většinou 1. září a končí 30. června. Je rozdělen na dvě pololetí. V měsíci červenci a srpnu děti do školy nedocházejí, neboť mají letní prázdniny. Během školního roku děti školu nenavštěvují také ve státní svátky a v období podzimních, vánočních, pololetních, jarních a velikonočních prázdnin.

5.3 Práva a povinnosti žáků a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků spojené se školní docházkou podle školského zákona.

Práva

- na vzdělávání a služby dle školského zákona
- vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání, přičemž jejich vyjádřením musí být věnována pozornost odpovídající jejich věku a stupni vývoje
- na informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech týkajících se vzdělávání podle tohoto zákona

Uvedená práva s výjimkou prvního zmíněného mají také zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků.

Povinnosti žáka

- řádně docházet do školy nebo školského zařízení a řádně se vzdělávat
- dodržovat školní a vnitřní řád a předpisy a pokyny školy a školského zařízení k ochraně zdraví a bezpečnosti, s nimiž byl seznámen
- plnit pokyny pedagogických pracovníků škol a školských zařízení vydané v souladu s právními předpisy a školním nebo vnitřním řádem

Zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou povinni

- zajistit, aby dítě a žák docházel řádně do školy nebo školského zařízení
- na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení se osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte nebo žáka
- dokládat důvody nepřítomnosti dítěte a žáka ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem.

6 Záškoláctví

6.1 Vymezení pojmu záškoláctví

Záškoláctví řadíme mezi reaktivní poruchy chování. Tímto chováním tedy dítě na něco reaguje. Často se jedná o reakci na dění v rodině či ve škole. Jedná se o úmyslné zameškávání školní docházky. Dochází k němu z vlastní vůle žáka a ve většině případů bez jakéhokoliv vědomí rodičů. Toto jednání je v nesouladu nejen se školním řádem, ale také se zákonem. Se záškoláctvím se setkáváme především na základních a středních školách či odborných učilištích. Nejčastější výskyt záškoláctví je zaznamenán právě v období puberty. Kvůli záškoláctví žákům narůstají neomluvené hodiny.

6.2 Nejčastější cíle záškoláctví

1. útěk od reality
2. dítě na sebe chce upozornit
3. vyřešení problémů doma či ve škole
4. varovný signál pro školu i rodiče.

Záškoláctví často souvisí se školní neúspěšností žáka. Nejčastějšími příčinami záškoláctví jsou:

1. negativní vztah ke škole
2. špatné rodinné prostředí
3. špatné sociální prostředí
4. osobnostní nevyrovnanost aj.

Záškoláctví je velmi závažný jev, ať už se jedná o jednorázové vyhnutí se nějakému předmětu, chronické zameškávání určitých hodin či dní nebo rutinní nechození do školy spojené i s jiným asociálním chováním. Může se také jednat o zvláštní přístup vázání pozornosti jen na sebe, nebo únikem od nepříjemných a přísných trestů, které se v minulosti již objevily.¹⁰

Procento žáků chodících za školu postupem času stále narůstá. Dochází k tomu především kvůli působení dnešní doby na žáka. Tím se samozřejmě zvýšil i počet příčin, díky kterým se žáci povinné školní docházce vyhýbají.

Záškoláctví je jedním z nejzávažnějších problémů dnešního školství. Často evokuje jiné asociální činy jako např. užívání drog, sebepoškozování apod.¹¹

6.3 Úloha školy při řešení záškoláctví

1. projednání neomluvené absence s rodiči
2. navrhnout metody pro snížení výskytu záškoláctví
3. evidence absencí
4. při předem neomluvené absenci vždy informovat jednoho z rodičů, že žák není ve škole
5. opatření školy při neomluvených absencích
6. spolupráce s jinými institucemi.¹²

6.4 Záškoláctví dle jednotlivých autorů

„Pojmem záškolák označujeme žáka, který nemá pro absenci legální důvod (neomluvená nepřítomnost).“¹³

„Záškoláctví je vyhýbání se školní docházce, respektive distancování se od školního prostředí.“¹⁴

¹⁰ Srov. Čáp, J.; Mareš, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2007, s. 151.

¹¹ Srov. Bendl, S. Současná česká škola a problémy kázně. Prevence, 2008, č. 3, s. 12.

¹² Srov. Kyriacou, Ch. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005, s. 53.

¹³ Kyriacou, Ch. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005, s. 48.

¹⁴ Klímová, M. Kapitoly z výchovného poradenství. 2. Praha: Univerzita Karlova, 1987, s. 63.

„Záškoláctví lze v některých případech charakterizovat jako komplex obranného chování únikového charakteru a jeho cílem je vyhnout se subjektivně neúnosné zátěži, kterou v tomto případě představuje škola. Záškoláctví nemusí být jen obranným mechanismem. Mnohdy je spíše projevem nerespektování příslušných sociálních norem. Může být výrazem neochoty nebo neschopnosti akceptovat povinnost, která nepřináší aktuální uspokojení. Někdy vzniká jako důsledek odlišného socializačního vývoje a je signálem trvalejší změny adaptačních mechanismů.“¹⁵

„Záškoláctví je zvláštní případ absentérství. Jev, kdy se žák úmyslně, bez omluvitelného důvodu a bez vědomí popř. souhlasu rodičů nezúčastňuje vyučování a zdržuje se mimo domov. Má zpravidla souvislost se školní neúspěšností žáka.“¹⁶

¹⁵ Vágnerová, M. Školní poradenská psychologie pro pedagogy. Praha: Karolinum, 2005, s. 179.

¹⁶ Průcha, J.; Walterová, E.; MAREŠ, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2008, s. 310.

7 Dělení záškoláctví

Záškoláctví můžeme dělit hned z několika pohledů. Podívejme se na dělení záškoláctví z pohledu několika autorů, kteří se problematikou záškoláctví zabývají.

7.1 Dělení záškoláctví podle Vágnerové

Náhlé – žák se rozhodne ve vteřině, že do školy nepůjde. Jedná se o zkratové jednání, které se žákovi promítne v hlavě pár chvil před začátkem vyučování nebo žák opustí školu bez předchozího plánování během vyučování. Toto jednání je většinou neopakované a žák si své chování posléze okamžitě vyčítá a má strach, jak se celá věc bude řešit.

Plánované – jedná se o záškoláctví, které má žák dobře promyšlené a předem ví, kdy a proč do školy nepůjde. Často se toto chození za školu opakuje, neboť žák má strach z písemného či ústního zkoušení nebo má špatný vztah s některými z vyučujících.¹⁷

7.2 Dělení záškoláctví podle Elliotta

Záškoláctví – žák do školy nechodí, neboť do školy chodit nechce a je si vědom následků, které ho čekají. Většinou ani tato skutečnost žáka nepřinutí do školy pravidelně docházet. Jedná se o činnost plánovanou, uvědomělou a opakovanou. U žáka je zcela zřejmá apatie ke škole, pravidlům i vyučujícím. Školu žák nenavštěvuje spíše sporadicky. Toto chování je často spojeno s delikventním chováním. Nechození do školy je pro dítě denní rutinou, o které nemají rodiče tušení. Svou absenci dokáží před svými rodiči dlouhodobě tajit. Během dne se toulají ulicemi a často se chovají asociálně.

¹⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. Školní poradenská psychologie pro pedagogy. Praha: Karolinum, 2005, s. 198.

Mluvíme-li o odmítání školy, jedná se o žáky, kteří by do školy chodili rádi, ale mají z něčeho obavu. Jejich strach jim poté brání v plnění povinné školní docházky. Jedná se o určitý druh neurózy spojený s pocity úzkostí a strachu. Pro takové dítě je také typická porucha spánku, nechut' k jídlu a podrážděnost. Žáky, kteří trpí školní fobií, poznáme dle následujících znaků:

1. dlouhodobá absence
2. emoční rozladění, neustálé výbuchy vzteku, pláče
3. neustálé stěžování si na bolesti, nemoc, nevolnost, má-li jít žák do školy
4. jeví zájem o studijní záležitosti
5. bojí se opustit domov i mimo dobu školního vyučování.

Je nutné také prozkoumat, zda se jedná o strach z chození do školy kvůli škole samotné, nebo zda se děti bojí odloučení od svých rodičů. Existují typy dětí, které odmítají chození do školy právě proto, že se chtějí vrátit do plné péče rodičů, především matky, potřebují mít neustále pocit bezpečí a lásky.

Odmítání školy můžeme též dělit na chronické a akutní. Za chronické je považováno takové chování, kdy je dítě zcela závislé na rodičích. U takových dětí se také častěji objevují psychické neurózy a nízké sebevědomí. Akutní odmítání školy je spojeno s pocitem deprese. U dětí se vyskytuje tzv. separační úzkostní porucha. Tato porucha vzniká již v raném věku dítěte. Jedná se o to, že dítě je zcela závislé na své matce. Matka je pro něj nejdůležitějším tvorem a nehodlá bez ní trávit delší dobu. Potřebuje mít s matkou neustálý kontakt. Takovýto žák pak často propadá pláči a pocitu nejistoty. Je nesoustředěný, těkavý, nepozorný a ke škole lhostejný. Tyto stavy vedou poté k opuštění školy.

Důležitou roli zde sehrávají rodiče, kteří musí včasné odmítání školy odhalit a pracovat s ním ve spolupráci se školou.

7.3 Dělení záškoláctví dle Kearneyho a Silvermana

- Kategorie 1 Vyhýbání se konkrétní obávané situaci či nadměrná blíže nespecifikovaná úzkost vztahující se ke školnímu prostředí. Sem spadají případy, kdy má dítě strach z jednoho nebo více rysů školní docházky (chodba, toalety, zkoušení, určitý učitel).
- Kategorie 2 Únik z nepříjemné společenské situace, kdy se problémy týkají neuspokojivých vztahů s ostatními lidmi (vrstevníky a/nebo učiteli). Často zde hraje roli hodnocení.
- Kategorie 3 Chování vyvolávající pozornost okolí či jednání ovlivněné separační úzkostí. Může se projevovat výbuchy vzteku a/nebo tělesnými obtížemi. Hlavním cílem dítěte je zůstat doma s rodičem nebo jinou blízkou osobou.
- Kategorie 4 Příjemné zážitky spojené s pobytem mimo školu. Děti z této kategorie mohou zůstat doma, aby se věnovaly oblíbené činnosti, např. sledování televize nebo kamarádům.

7.4 Školní fobie

„Samotný název naznačuje, že jde o stav, kdy se dítě bojí školy buď jako celku, nebo něčeho, co se tam vyskytuje. Ve skutečnosti jde spíše o úzkost z odloučení. Úzkost tohoto druhu pociťují mnohé děti, když se začínají osamostatňovat od svých rodičů. Proto je tento termín často nahrazován termíny odmítání školy nebo úzkost vyvolávaná školou. V některých případech bývá za školní fobii označována kombinace skutečného strachu a úzkosti z odloučení. Původ školní fobie proto můžeme velmi často najít právě v rodině. Někdy jí bývají postihovány děti, o něž rodiče velmi dobře pečují.

Tuto fobii způsobuje velmi často také:

1. necitlivý a příliš náročný učitel
2. typ studia, které dítě považuje za obtížné
3. určitá školní aktivita – čtení nahlas, přestávka, tělocvik, přednes

4. hrozby a fyzická napadání ve škole
5. narušené školní prostředí.¹⁸

Toto dělení však není vždy jednoznačné, neboť se objevuje i procento žáků, kteří zároveň trpí školní fobií a chovají se asociálně. Podívejme se na několik hledisek, dle kterých rozeznáváme pravé záškoláctví a školní fobii.

7.4.1 Záškoláctví nebo školní fobie?

- Dítě chybí ve škole přerušovaně.
- Často si vymýšlí různé bolesti, aby nemuselo do školy.
- Když nepřijde do školy, často tráví čas na nevhodných místech.
- Když žák nepřijde do školy, je doma ve strachu a úzkosti.
- Na prospěchu mu nezáleží.
- Ve škole chybí delší dobu, někdy i celé týdny.
- Necítí žádnou vinu za zameškání výuky.
- Když je dítě ve škole, většinou má dobré studijní výsledky.
- Často přijde pozdě do vyučovací hodiny.
- Ve škole je osamocené a nemluvné.¹⁹

7.5 Záškoláctví skryté a pravé

Skryté záškoláctví – jedná se zde o záškoláctví, které je rodiči omluveno, přestože žák neměl jediný pádný důvod do školy nejít. Dopouštějí se ho většinou rodiče, kteří svým dětem neumějí říct ne nebo rodiče, kteří mají ze svých dětí strach. Může zde také působit silná vazba dítěte na rodiče, kdy považují odloučení za utrpení, nebo se může jednat o rodiče, kteří mají negativní postoj buď ke škole, nebo k vzdělávání jako takovému. Jedná se o tzv. záškoláctví s vědomím rodičů.

¹⁸ Jak řešit PROBLÉMY dětí se školou: lexikon pro rodiče. Praha: Portál, 1997, s. 257.

¹⁹ Srov. Jak řešit problémy dětí se ŠKOLOU: lexikon pro rodiče. Praha: Portál, 1997, s.259.

„Jestli něco dělá učitelům těžkou hlavu, pak jsou to právě tyto formy záškoláctví. Těžko se odhalují, špatně se prokazují a nikdo neví, co s tím. Absenci dětí totiž ze zásady omlouvá zákonný zástupce, a pakliže to skutečně udělá, těžko se prokazuje, že to nebylo v souladu se zákonem. Rodič má za dítě zodpovědnost a to, že má právo ho omluvit v nepřítomnosti, je zcela v pořádku. Jestliže to nedělá v souladu se zákonem nebo morálkou, není to vaše chyba ani není vaší povinností mu něco dokazovat a kárat ho. Je to jeho pochybení a on se s ním musí vypořádat. Máte-li podezření, že se dopouští podporování zahálčivého způsobu života nezletilého dítěte, oznamte věc orgánu sociálně – právní ochrany.“²⁰

Pravé záškoláctví – narozdíl od skrytého záškoláctví rodiče nemají o absenci svého dítěte ponětí. Žák ji před rodiči tají.

Je mnoho pohledů, dle kterých můžeme chození za školu hodnotit. Některé druhy záškoláctví se nám v konkrétním případě mohou i prolínat. Úkolem je žáka nejen motivovat, ale také mu dát najevo náš zájem o jeho bezpečí a plnění povinností. Velmi důležitý je především postoj k žákovi a žákův postoj ke škole.

7.6 Útěky a toulky

Pojem záškoláctví je často také spojován s pojmy útěky a toulky. Jedná se o dlouhodobější absenci nejen ve škole, ale v některých případech i doma. Žák tímto opět reaguje buď na situaci doma, kdy následkem je dlouhodobá absence, tedy neomluvené hodiny ve škole, nebo naopak na dění ve škole, kdy má strach přijít s problémem či nějakou sankcí ze školy domů, neboť se obává, že škola je již ve spojení s rodiči. Toto asociální chování se projevuje především u žáků, u kterých se pobyt za školou již poněkolkáté opakuje. Útěky a toulky bývají často spojeny s antisociálním chováním, kdy dochází například k zneužívání návykových látek, zpočátku jen tabáku a alkoholu, či krádežím a vandalstvím z důvodu hladu či nedostatku drogy.

Útěky a toulání jsou závažnou variantou únikového jednání. Útěky mohou být chronického či aktuálního charakteru, prakticky jde o adaptační selhání – příčinou mohou být jak nedostatky v osobním vývoji dítěte, tak v prostředí. Existují však

²⁰ Veselá, M. Proč DĚTI do školy chodí a proč je tam rodiče posílají. Prevence, 2006, č. 6, s. 6, 7.

útěky tzv. bez příčiny, nemotivované. Reaktivní, impulzivní útěky jsou téměř vždy zkratkovitou reakcí na jinak pro dítě nezvladatelnou situaci doma či ve škole. Smyslem může být únik, ale i pomsta dospělým. Takto motivovaný útek bývá ojedinělý a po vyřešení problému se neopakuje. Plánované a připravované útěky obvykle mají základnu v dlouhodobě neřešených problémech. Mívají přesný cíl a nechuť k návratu. Opakované útěky je možné považovat za projevy maladaptivity, za stereotypní reakci na opakující se a neřešený konflikt. Bývají projevem závažnější odchylky jak v chování rodiny, tak osobnosti dítěte. Chorobné útěky jsou výrazem nějakého onemocnění, mohou mít ráz impulzivního jednání. Dítě utíká bez důvodu – takovéto projevy mohou souviset s epileptickými problémy, mohou se vyskytovat u jedinců s jiným organickým postižením mozku či u jedinců psychotických. Toulání je charakteristické dlouhotrvajícím opuštěním domova, většinou navazuje na útěky a záškoláctví. Sklony k němu mívají děti s trvalejšími odchylkami ve vývoji osobnosti, děti, jejichž vývoj byl ovlivněn citovou karencí, nebo děti citově chladné na základě vrozené anomální dispozice. Toulají se samy či v partě, může být propojenost s drogou, krádežemi, prostitucí.²¹

7.7 Záškoláctví jako výbuch

Toto záškoláctví je většinou plánované a dlouhodobějšího rázu. Pro dítě je tato cesta jediným řešením dané situace. Takovéto dítě je doma velmi často týráno nebo si prochází ve škole silnou šikanou. Dítě je na svých cestách osamoceno.

7.8 Záškoláctví jako dobrá zábava

Jedná se o typické pobývání za školou většinou v partě. Místo školy jsou navštěvovány různé byty, hospody, kluby, herny nebo obchodní centra. Tyto děti nemají strach z následků svého činu.²²

²¹ Srov. Klíma, P.; Klíma, J. Základy etopedie : Uvedení do etopedie, nárys vývoje a organizace péče. Praha: SPN, 1984, s. 80.

²² Srov. Lazarová, B. První pomoc při řešení výchovných problémů: poradenské minimum pro učitele. Praha: Agentura Strom, 1998, s. 39.

8 Patogenní činitelé záškoláctví

Rozdělujeme je na vnitřní a vnější. V případě záškoláctví se jedná především o vnější vlivy, které na žáka negativně působí.

8.1 Vnitřní (psychologický i biologický)

- disharmonický vývoj osobnosti
- snížená úroveň rozumových schopností
- neurotické poruchy
- psychózy a psychopatie

8.2 Vnější (sociální)

- rodina (neúplná rodina, hádky, fyzické a psychické tresty, nezájem rodičů o dítě, nulové rodinné zázemí nebo naopak nezvládnutí odloučení od rodiny)
- škola (nevhodné didaktické a výchovné metody určitých učitelů, nedostatek přátel ve škole, pocit strachu ze šikany, nezvládání učiva)
- mimoškolní oblast (negativní vliv vrstevníků či ostatních přátel, objevuje se asociální i antisociální chování)
- sdělovací prostředky, média (závislost na televizi, internetu a informacích z nich získaných, časté ovlivňování různými pořady či filmy)

9 Příčiny záškoláctví

Za školu chodí děti z nejrůznějších důvodů. Potřebují si vyřídit něco jiného, chtějí zažít nějaké napínavé dobrodružství, ve škole je to nebaví, rodiče je potřebují na jinou práci. Záškoláctví vzniklo ve stejný den jako škola sama. Problém začalo být ve chvíli, kdy byla uzákoněna povinná školní docházka, která u nás platí od roku 1869.

Důvodů záškoláctví je celá řada a pokud chce učitel problém nějak řešit, bude jej muset odhalit. S některou absencí se totiž dá docela dobře zacházet, s jinou vůbec ne a některá signalizuje i velmi vážné příčiny.²³

Příčiny záškoláctví se postupem doby neustále nejen mění, ale také násobí. Cíl je jediný, vyhnout se škole. Původní příčiny záškoláctví způsobené pomáháním doma rodičům, či jednorázovým pokusem vyzkoušet něco nového jsou nahrazeny mnohem závažnějšími důvody. Velmi záleží na tom, v jakém rodinném a sociálním prostředí dítě vyrůstá, především v období puberty. Důležitý je vztah žáka ke škole jako takové.

9.1 Nejčastější příčiny

Dostáváme se tedy ke třem hlavním příčinám, kvůli kterým žák do školy nechodí a dopouští se tím záškoláctví. Tyto příčiny se objevují u žáků v několikanásobně vyšším počtu než ostatní příčiny.

9.1.1 Negativní vztah žáka ke škole

Základní škola je pro žáka institucí, kde si plní povinnou školní docházku. Během těchto let žák ve škole tráví podstatnou část svého života. Získává zde většinu znalostí, schopností, dovedností a vědomostí, tzv. kompetence. Je proto velmi důležité, jaký vztah si žák ke škole vybuduje. Důležité jsou nejen chuť a zájem o učivo, ale také vztah k ostatním žákům a pedagogickým pracovníkům školy. Vztah k učivu může být různý. Někteří žáci o učení nejeví žádný zájem, jsou apatičtí, v hodinách nepozorní, tudíž jsou jejich studijní výsledky velmi špatné. Ke špatným

²³ Srov. Veselá, M. Proč děti do školy chodí a proč je tam rodiče posílají. *Prevence*, 2006, č. 6, s. 6, 7.

výsledkům však může docházet i díky nesprávnému přístupu vyučujícího, kdy mohou být na žáky kladeny vysoké požadavky. Žáci mají kvůli tomu pocit bezmoci a do školy se nepřipravují, neboť jim to připadá zbytečné, když nedosahují požadovaných výsledků. Toto může vést až k žákově rezignaci na školu. Doma jsou pak děti za své špatné známky trestány a tím si utvoří odpor ke škole.

Odpor ke škole – tři možná hlediska dle Vágnerové

- žák neumí respektovat autoritu, nesnáší omezení a neumí se podřídít režimu
- žák nemá chuť ve škole pracovat, neboť si na základě vrozené vady (dyslexie, dyskalkulie apod.) připadá neschopný
- špatný vztah s ostatními lidmi ze školy, snížené sebevědomí, pocit strachu²⁴

Nuda ve škole

Jedná se o velmi závažný problém, kdy žák má ve škole pocit zbytečnosti. Přijde mu lepší se škole vyhýbat než se v ní nudit. Nuda je jedním z prožitků, který nezřídka určuje celkový emotivní prožitek žáka ze školy a přispívá k jejímu negativnímu hodnocení.

Příkladem jsou děti nadané. Tito žáci se ve škole nudí. S učivem jsou napřed a záleží na učiteli, jak bude s nadanými žáky dále pracovat. Nadaní žáci trpí utkvělou představou, že do školy chodit nemusí, neboť probírané učivo zvládají na výbornou, aniž by museli v hodinách pracovat.

Paradoxem je, že se ve škole nudí nejen žáci, kteří mají výborný prospěch, ale také žáci, kteří se často pohybují na podprůměrné úrovni. Bylo zjištěno, že nejčastějšími příčinami nudy ve škole je jednotvárnost vyučovacích hodin a pocit absolutní nedůležitosti některých vyučovacích předmětů. Žáka škola nijak nezaujala a plnění povinné školní docházky mu přijde zbytečné a nudné. Žák do školy nechodí proto, že do školy chodit nechce.²⁵

²⁴ Srov. Vágnerová, M. Psychologie problémových dětí a mládeže: učební text pro vychovatele obor speciální pedagogika. Liberec: Technická univerzita, 2000, s. 73.

²⁵ Srov. Elliotte, J.; Place, M. Dítě v nesnázích: Prevence, příčiny, terapie. Praha: Grada, 2002, s. 47.

Strach ve škole

Strach je reakce dítěte na ohrožení a nebezpečí. Tento stav strachu mohou vyvolávat faktory jako zkoušení, písemná práce, přednes, mluvní cvičení, referát nebo cviky při tělesné výchově, které jsou jedinci bytostně nepříjemné. Z druhého pohledu se jedná o strach z fyzického napadání, posměchu, odcizení věcí apod.²⁶

Poslední možností je také šikana, která může být uvnitř školy na žákovi páchána. Žák se bojí do školy docházet, aby se šikana neopakovala či nestupňovala.

Žák může mít k chození za školu různé důvody. Porušení povinnosti chodit do školy je něco jiného než její odmítnutí. Dítě může mít závažný důvod (např. strach ze špatné známky), aby výjimečně porušilo tuto normu, kterou za běžných okolností respektuje a dodržuje. Takové dítě si uvědomuje, že nejednalo správně, a ví, že bude potrestáno. Takovýto žák své potrestání plně akceptuje.²⁷

9.2 Negativní vlivy působící na žáka

Na každé dítě působí v období dospívání mnoho různých faktorů. Nejvíce je však dítě ovlivňováno rodinou a přáteli. Ne vždy je však dítě vystaveno správnému a vhodnému vlivu svých blízkých.

9.2.1 Vliv rodinného prostředí

Velmi častou příčinou záškoláctví je reakce na situaci doma. Dětem chybí lidské obejmutí a zájem rodičů o dítě. V dnešní době mají rodiče pocit, že se nemusí dětem tolik věnovat, neboť dítě je schopno se zabavit samo u počítače, televize či mobilního telefonu. Každé dítě však potřebuje rozvoj sociálního citění. Pokud dítě vycítí nezájem rodičů, začne se chovat tak, aby si jej rodič začal všímat. Jednou z možností je poté právě záškoláctví.²⁸

²⁶ Srov. Hrabal, V. ml.; Man, F.; Pavelková, I. Psychologické otázky motivace ve škole. Praha: SPN, 1984, s. 134.

²⁷ Srov. Vágnerová, M. Psychologie problémových dětí a mládeže: učební text pro vychovatele obor speciální pedagogika. Liberec: Technická univerzita, 2000, s. 73.

²⁸ Srov. Říhová, M. Učte se životem. Benešov: Start, 1999, s. 48.

Rodina je pro každé dítě nejdůležitější článek lidské společnosti. Právě v rodině probíhá první výchova dítěte. Na způsob výchovy v rodině působí velká řada faktorů. Jedná se například o věk, zaměstnání a zájem rodičů. Nelze opomíjet i počet sourozenců, finanční situaci rodiny či místo, kde rodina bydlí. Role rodičů je obzvláště důležitá v momentě, kdy žák nastoupí na základní školu. Právě od rodičů musí přijít nejen první motivace, ale také podpora v okamžiku neúspěchu. Pro každé dítě by rodina měla znamenat jisté zázemí, kde se dítě cítí bezpečně, kde má pocit jistoty a své místo. Každý rodič by si měl umět udělat čas na radosti i strasti, které se spolu se školou jistě dostaví. Pokud je tato pevná půda pod nohama narušena, nebo snad dokonce nikdy nebyla utvořena, dítě ji začne vyhledávat jinde. Snaží se najít lidi, kteří by ho poslouchali a mezi kterými by mělo pocit, že někam patří. Takové dítě se na sebe snaží strhávat pozornost za každou cenu. Neuvědomuje si, že mohou být jeho činy velmi závažné, v některých případech nejen v nesouladu se školním řádem, ale dokonce i v nesouladu se zákonem, a spíše mu ublíží než pomohou. Takovýto žák pak bývá žákem dosti problémovým, neboť se na sebe snaží strhnout pozornost nejen spolužáků, ale i učitelů. Občas u takového dítěte propukne i pocit naprosté bezradnosti, zbytečnosti. Právě takovéto zkratky mohou vést k chození za školu, útekům ze školy či z domova, nebo i dlouhodobým toulkám. V momentě, kdy dítě zjistí, že jeho metoda zabrala, využije ji vždy, když se u něj zkrat či pocit bezmoci opět objeví. Je proto velmi důležité se svými dětmi hovořit, vyslechnout si jejich problémy a poradit jim.

9.2.2 Vliv sociálního prostředí

Sociální prostředí je prostředí, ve kterém dítě tráví svůj volný čas. Jedná se tedy o mimoškolní aktivity. Právě vliv sociálního prostředí je také velmi důležitý. Často nám záleží na názorech kamarádů, vrstevníků, lidí z party. Necháme se jimi často ovlivňovat, i když si nemyslíme, že naše ovlivněné chování je správné. Docházením mezi závadové kamarády mohou děti často sklouznout až k záškoláctví. Je proto velmi důležité umět si volný čas správně naplánovat a zorganizovat. Důležité rozhodnutí nastává v momentě, kdy se dítě rozhoduje, kde a s kým ho bude trávit.

„Právě v naší zemi, která věnuje veliké finanční, materiální a kádrové prostředky a organizační péči volnému času mládeže, by se tato péče měla ve větší míře než dosud dostávat k těm dětem a těm skupinám mládeže, které je nejvíce potřebují.

Způsob trávení volného času není jen soukromou záležitostí občanů. Na jedné straně je potřeba vytvořit širokou paletu možností výběru, v tomto smyslu je volný čas volitelnou a neovlivňovanou částí života každého jedince. Na druhé straně je třeba do této palety možností účinně zapojovat právě především ty, kteří si s volným časem doslova nevědí rady.

Jde zejména o probuzení zájmů o společensky kladné nebo alespoň neutrální činnosti a vytváření objektivních podmínek pro zapojení obtížně vychovatelných jedinců do těchto činností. Přednost by měly dostávat činnosti s menšími nároky na přísnou organizovanost, která tuto část mládeže jen odpuzuje, a dostatečně atraktivní a nepřiliš náročné činnosti.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat sídlištím, kde možnosti racionálního využívání volného času jsou pro mladé lidi téměř nulové. Zvláště důležité je zvážení a realizace přiměřených forem racionálního využívání volného času, které jsou schopny překonávat mezeru mezi obtížně vychovatelnou mládeží a světem dospělých, forem, které nevyžadují přísnou organizovanost a kázeň, a přitom jsou vysoce atraktivní.“²⁹

Velmi negativní vliv mají na děti také média. Jedná se o častou závislost na televizi, internetu či počítačových hrách. Žáci se poté vymlouvají na nemoc, aby mohli ve své závislosti pokračovat. Je nutné tuto závislost včas odhalit a pracovat s ní. V dnešní době se jedná o nebezpečný fenomén, který na děti neustále více působí, a žáci těmto moderním prostředkům velmi snadno podléhají.

²⁹ Štípek, J. Sociální příčiny poruch chování obtížně vychovatelné mládeže. Praha: SPN, 1987, s. 61.

10 Prevence

10.1 Vymezení pojmu prevence

Prevencí rozumíme: „Soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejm. onemocněním, poškozením a sociálně patologickým jevům.“³⁰

Jak již bylo řečeno, tak hlavními příčinami záškoláctví jsou negativní vztah ke škole a špatné rodinné prostředí. Jedná se o dvě odlišné skupiny lidí, které na jedince působí. Mohou působit negativně každá zvlášť, ale mohou působit i zároveň, což je pak velký tlak na jedince. Pokud se jedinec necítí v bezpečí doma, může mít opačný pocit ve škole a naopak. Když však nenachází sociální jistotu nikde, často to má za následek nějaký projev asociálního chování. Je proto důležité tomu předcházet.

10.2 Prevence záškoláctví

1. „Dobu a způsob uvolnění žáka ze školního vyučování stanoví školní řád. V případě podezření z nevěrohodnosti dokladu potvrzujícího důvod nepřítomnosti žáka, se může ředitel školy v dané věci obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka, nebo požádat o spolupráci věcně příslušný správní orgán.
2. Školní docházku (omluvenou a neomluvenou nepřítomnost) žáků své třídy eviduje třídní učitel.
3. Na prevenci záškoláctví se podílí třídní učitel, výchovný poradce a školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními učiteli a zákonnými zástupci žáka. Součástí prevence je:
 - a) pravidelné zpracovávání dokumentace o absenci žáků
 - b) součinnost se zákonnými zástupci
 - c) analýza příčin záškoláctví žáků včetně přijetí příslušných opatření
 - d) výchovné pohovory s žáky

³⁰ Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2008, s. 178.

- e) spolupráce se školním psychologem a institucemi pedagogicko psychologického poradenství
- f) konání výchovných komisí ve škole
- g) spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí apod.³¹

10.3 Vytváření prevence

Známe-li již rizikové faktory, můžeme lépe zacílit celkovou prevenci kriminality dětí a mládeže. Je důležité najít programy zaměřené na snižování vlivu rizikových faktorů a naopak posilování ochranných faktorů. Je důležité mít programy zaměřené na přiměřenou intervenci adekvátní věku a fázi vývoje dítěte, na ranou intervenci. Dále je důležité realizovat programy, které zapojují ty, kteří jsou nejvíce ohroženi rizikovými faktory. Jsou potřeba programy zohledňující různé aspekty, které mají schopnost ovlivňovat a snižovat větší počet rizikových faktorů zároveň.

Jednou z možných forem programů, které se soustředí na změny v organizaci školy a procesy učení, jsou programy proti násilí, zapojení rodičů do školních procesů, monitorování a registrace jako prevence záškoláctví.³²

10.4 Úloha rodiny při prevenci

Rodinou se rozumí společenství lidí, kteří jsou nám nejbližší. Zpravidla jsou úzce biologicky příbuzní, jedná se o rodiče, sourozence a blízké příbuzné. V lidském životě sehrává rodina nejdůležitější roli, neboť s jejími členy tráví děti většinou nejvíce času již od narození. Na základě toho, jaké jsou uvnitř rodiny vztahy, se vyvíjí i naše psychika. Pokud panuje doma harmonie a cítíme se doma v klidu a bezpečí, dává nám domov jistotu, která je pro náš rozvoj velmi důležitá. Pokud je však situace opačná, dostáváme se do určité psychické disharmonie, která může vést až k velkým psychickým problémům, které již nedokážeme řešit sami a musíme vyhledat odbornou pomoc.

Rodina a chování jejích členů jsou proto velmi důležité pro rozvoj jedince.

³¹ Metodický pokyn z roku 2004 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví vydán Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

³² Havrdová, E. Programy na školách. Prevence, 2008, č. 5, s. 9.

„Rodina uspokojuje, nebo také frustruje důležité potřeby svých členů, od biologických potřeb až po potřeby sociálního styku a komunikace, vzájemné pomoci, lásky a jistoty, vytyčování a dosahování cílů, realizování životního smyslu.“³³

10.4.1 Funkce rodiny

1. Zajišťuje biologickou a sociální reprodukci, pečuje o dítě, předává mu jisté tradice a hodnoty předchozích generací.
2. Je ekonomickou jednotkou, finančně zaopatřuje členy rodiny.
3. Poskytuje všem svým členům ochranu a pomoc v každodenním životě, např. při nemoci, ekonomické krizi apod.
4. Kontroluje a reguluje chování a jednání svých členů v příznivých i nepříznivých situacích.
5. Dává svým členům pocit jistoty a bezpečí, umožňuje společně prožívat radost i smutek, přijímat pomoc a také ji poskytovat druhým.

Je důležité, aby rodina plnila veškeré své funkce. Pokud dojde k porušování či neplnění jednotlivých funkcí, může to negativní dopady.

10.5 Úloha školy při prevenci

Základní škola je instituce, kterou musí dítě v určitém období svého života navštěvovat. Povinná školní docházka je zákonem daná a musí být dodržována. Je v rukou každé školy, jak bude bojovat za to, aby děti docházely do školy rády. Je zapotřebí zvládnout velkou řadu věcí a neustále je kontrolovat a hlídat. Škola je instituce pro děti, má je vychovávat a vzdělávat. Jelikož na základní škole trávíme v určitém období téměř jednu třetinu života, je důležité, abychom se cítili ve škole dobře a v bezpečí.

Úkolem všech pedagogických i nepedagogických pracovníků školy je tento pocit u dětí zajistit.

³³ Čáp, J.; Mareš, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2007, s. 61.

10.5.1 Funkce školy

Prostředí školy zahrnuje:

- a) architektonické umístění školy, přístup do školy, okolí školy vnitřní rozmístění tříd, kabinetů, odborných učeben apod.
- b) hygienické aspekty – akustika, osvětlení, vytápění, větrání, úklid, bezpečnost apod.
- c) aspekty ergonomické – rozprostření a vybavení učebny
- d) aspekty organizační – počty žáků a učitelů, dozory, časové rozvržení vyučovacího dne apod.

Sociální klima školy – jev, který trvá měsíc a déle, jeho aktéři jsou všichni zaměstnanci školy a žáci. Jedná se o klima mezi sociálními skupinami i v nich, v učitelském sboru, v jednotlivých třídách apod.

Sociální atmosféra školy – vyjadřuje proměnlivé a krátké trvání, desítky minut, hodiny až dny. Jedná se o situace při zahájení a ukončení školního roku, pololetním a konečném vysvědčení apod.³⁴

Je velmi důležité zajistit žákům vhodné a bezpečné prostředí pro výchovu a vzdělávání.

10.5.2 Školní strategie ke zlepšení docházky

Mnohé školy vypracovaly celoškolní strategii boje se záškoláctvím; dohledem nad docházkou často pověřily služebně nejstaršího člena pedagogického sboru. Čtyři hlavní přednosti takové strategie:

- za dodržování docházky nesou stejným dílem odpovědnost všechny osoby ve škole, neměla by být věcí jedince nebo skupiny
- vypracování docházkové strategie se dotýká všech aspektů školního života a souvisí přímo s hodnotami školy, jejím étosem a osnovami
- vznikají příležitosti pro ekonomicky výhodnou spolupráci, jsou organizována společná školení pro skupiny škol nebo různé profesní skupiny

³⁴ Srov. Čáp, J.; Mareš, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2007, s. 583.

- pomocí pečlivé evidence a analýzy údajů mohou školy hodnotit zlepšení docházky podle měřitelných údajů „³⁵

Velmi důležité je také třídní klima, které jedinec vnímá nejvíce. Denně se ho dotýká a ovlivňuje ho. Proto je velmi důležité zajistit pohodu také ve třídě. Nejdůležitější je zde práce třídního učitele.

10.6 Úloha třídního učitele

Třídní učitel hraje velmi významnou roli právě ve výchově žáků. Třídní učitel je se svou kmenovou třídou v užším vztahu než s ostatními třídami. K tomu, aby ze své třídy vybudoval dobrý a fungující kolektiv, musí plnit určité funkce:

- musí mít přehled o vývoji jednotlivých žáků a kolektivu
- měl by udržovat co nejužší kontakt se žáky své třídy založený na vzájemném pochopení, důvěře a oboustranné kooperaci
- měl by mít pozitivní vztah k žákům své třídy bez ohledu na nedostatky, či prohry
- měl by se snažit o rozvoj osobnosti každého jedince
- má za úkol držet třídu pohromadě, vytvořit kolektivního ducha a podporovat je v samostatnosti a práci v kolektivu.³⁶

Aby mohl třídní učitel všech těchto kvalit u své třídy dosáhnout, využívá k tomu nejen mimoškolní aktivity, výuku vlastních aprobačních předmětů ve své řídě, ale také třídnických hodin. Třídnická hodina je jedna vyučovací hodina, která je určena organizačním záležitostem třídy a metodickým hrám. Třídnické hodiny by zpravidla měly být dvě do měsíce.

10.6.1 Třídnické hodiny jako forma práce s kolektivem

„V roce 2007 byly třídnické hodiny (2x měsíčně) zařazeny do rozvrhu. Toto opatření se nám osvědčilo, protože žáci hodinu berou jako součást výuky, nikoli jako mimořádnou událost. Náplní třídnických hodin nejsou pouze aktuální informace

³⁵ Kyriacou, Ch. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005, s. 55.

³⁶ Srov. Spousta, V. Základní výchovné činnosti třídního učitele. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994, s. 43.

a řešení situace ve třídě. Učitelé se zaměřují na aktivity ke zlepšení komunikace, řešení krizových situací, hry pro zlepšení vztahů mezi učiteli a žáky, hry pro zlepšení motivace a sebepojetí žáků, sebehodnocení žáků, třídní akce mimo vyučování (sportovní a kulturní akce podle zájmů žáků). Žáci přicházejí také s vlastními nápady a aktivitami – např. pohádkové představení pro MŠ, třídní časopis, náměty pro činnost ŠK. Každá třída má svou schránku důvěry. Podněty, které se zde objeví, řeší s třídním učitelem individuálně nebo na třídnických hodinách.³⁷

Třídní učitel by měl také se žáky vymyslet a sepsat pravidla, která žáci budou dodržovat. Je důležité se dopředu domluvit také na postihu, který bude při nedodržení následovat. Je důležité problém podchytit již v zárodku, pracovat s ním, vyřešit jej a také se z něj poučit do budoucnosti.

Třídní učitel by měl v takovéto situaci zvážit tyto aspekty:

- a) Co mě na chování žáka znepokojuje a proč? Je jeho chování přiměřené situaci? Jak často se objevuje a v jaké intenzitě? Jaké pocity ve mně toto chování vyvolává?
- b) Které faktory školního prostředí (sociálního, fyzikálního, pedagogického) mohou chování podněcovat?
- c) Jak žák prožívá a vnímá školní prostředí? Jaký je jeho subjektivní pohled na školní situaci, v níž se chová nevhodným způsobem?
- d) Jak žák vnímá sám sebe a jaký obraz sebe svým chováním prezentuje? Jaké zisky mu jeho chování přináší?
- e) Jaké chování od nevhodně chovajícího se žáka očekávají jeho spolužáci? Jak na jeho chování reagují?
- f) Jak a v jaké míře je chování žáka ovlivněno jeho rodinou?³⁸

³⁷ Martinková, K. Práce se třídou jako běžná norma, nikoliv mimořádná událost Projekt „Zdravý kolektiv = pohoda ve škole“. Prevence, 2007, č. 2, s. 8, 9.

³⁸ Srov. Novotová, J. Úloha učitele v současné společnosti. In Sine amicitia vita es nulla: sborník k významnému životnímu jubileu docenta PhDr. Jiřího Vomáčky, Csc. s. 19.

Na základě odpovědí by měl učitel vytvořit hypotézu o příčinách nevhodného chování a snažit se najít reálné řešení. Pokud se na to necítí, přichází spolupráce se žákovo rodinou, se kterou by měl třídní učitel úzce spolupracovat nejen při třídních schůzkách, ale vždy při řešení jakéhokoli vážnějšího problému studijního či výchovného. Vztah mezi třídním učitelem a rodinou je také velmi důležitý.

Na prevenci záškoláctví se ve škole podílí především třídní učitel, metodik prevence a výchovný poradce. Důležitá je také spolupráce s ostatními vyučujícími a zákonnými zástupci.

Prevencí se rozumí:

- pravidelné vedení absence žáků
- práce se zákonnými zástupci
- analýza příčin záškoláctví
- výchovné pohovory rodiče s dítětem
- výchovné pohovory učitele se žákem
- spolupráce se školním psychologem
- spolupráce s pedagogicko psychologickou poradnou
- konání výchovných komisí ve škole
- spolupráce s ostatními souvisejícími institucemi.

10.7 Faktory působící na děti mimo rodinu a školu

Když se dítě právě nenachází ve škole nebo doma, tráví někde svůj volný čas. Většinou jej tráví ve společnosti vrstevníků vykonáváním nějaké aktivity či zábavy. Často se jedná o sport, kulturní akce, procházení apod., ale na druhé straně to může být samozřejmě i činnost negativní, která je spojena s asociálním chováním.

Jednou z nich je časté požívání alkoholu v partě. Dalším projevem je také zneužívání drog. Nejvýrazněji se však u obtížně vychovatelných projevuje trestná činnost a záškoláctví.

Na jedince mohou negativně působit právě jeho vrstevníci. Je proto zapotřebí snažit se styku s rizikovou skupinou přátel zamezit. Nedá se však zakázat, neboť pak má tato sankce okamžitou reakci jako je lhaní či útěk. Je proto důležité uchopit skupinu jako celek a pracovat s ní.

„Rysy party obtížně vychovatelné mládeže nasvědčují, že je velice nesnadné do prostředí party zasahovat činností složek výchovných, bezpečnostních, kulturních a sportovních. Přesto se jeví jako velice potřebné a při skutečně zaměřeném úsilí možné do specifického prostředí part obtížně vychovatelných jedinců zasahovat a jejich energii odvádět jiným, individuálně i sociálně pozitivnějším a prospěšnějším směrem. Je to jeden z vážných úkolů v oblasti práce osvětové i organizátorské; velikou úlohu mohou mít místní zastupitelské orgány, školy, výchovná zařízení, policie a sportovní organizace“³⁹

Ať už dochází k záškoláctví z jakéhokoli důvodu, jedná se o chování, které ve svém důsledku může zanechat na jedinci následky na celý život. Je nutné předcházet mu právě z tohoto důvodu. Ve svém životě máme každý rizikové období, kdy jsme k asociálnímu chování více či méně náchylní. Je však důležité postavit se problémům čelem a řešit je. Několik dní mimo školu přece nestojí za sníženou známku z chování a následné nepřijetí na vytouženou střední školu, která má být startovacím můstkem a ne útočištěm.

³⁹ Štípek, J. Sociální příčiny poruch chování obtížně vychovatelné mládeže. Praha: SPN, 1987, s. 44.

11 Důsledky absence ve škole

11.1 Absence

Dodržování povinné školní docházky je povinností každého žáka v určitém období. Pokud školu řádně nenavštěvuje, dopouští se porušování zákona, pokud nemá absenci omluvenou. V mnohých případech však rodiče svým dětem povolují zůstat občas doma. Nemají pro to žádný pádný důvod, přesto své dítě omluví např. z důvodu výletu, nákupu, nutné pomoci doma atd. Pokud je však míra únosnosti překročena, mohou nastat problémy i pro zákonné zástupce dítěte.

Co se rozumí pod pojmy omluvená a neomluvená absence?

„Omluvená nepřítomnost je nepřítomnost, kterou dovolil učitel nebo jiný oprávněný zástupce školy. Patří sem případy absencí, pro které bylo poskytnuto uspokojivé vysvětlení (např. z důvodu nemoci).

Neomluvená nepřítomnost je nepřítomnost, k níž učitel nebo jiný oprávněný zástupce školy své svolení nedal. Sem patří veškeré nevysvětlitelné a neoprávněné absence.“⁴⁰

11.2 Důsledky absence

Pokud se jedná o absenci, která je omluvena, ale nejednalo se o příčinu, kvůli které by žák do školy nemohl, nemůže být žák základní školou nijak potrestán. Sám však velmi trápí na tom, že si následně musí doplňovat zbytečně kvanta látky, zjišťovat si domácí úkoly, písemné práce apod. Když si žák sečte, kolik času ho stálo zůstat doma, uvědomí si, že tolik zas nevydělal.

Rodiče své děti často nechávají doma, aby děti nedostávaly zbytečně špatné známky, pokud neměly čas se naučit. Dítě si doma omluvenku vyprosí, slibuje, že je to poprvé a naposledy a že se látku poctivě naučí a doplní si ji. V momentě, kdy rodiče ustoupí, nastává tzv. situace – podáš prst a ukousne ti celou ruku. Příště to dítě vyzkouší opět a rodič může opět podlehnout. Tento žák pak začne svých

⁴⁰ Kyriacou, Ch. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005, s. 44.

citových vydírání využívat a těžko poté dožene učivo nebo si dopíše sešity. V momentě, kdy tento stav v domácnosti nastane, dochází zpravidla k radikálnímu zhoršení prospěchu žáka. V takovýchto případech se v žákovské knížce objevují omluvenky typu: nevolnost, bolest břicha, rodinné důvody, bolest hlavy, zvýšená teplota apod. Pokud se toto objevuje velmi často, je to varovný signál pro třídního učitele a je zapotřebí tento problém řešit. V praxi se setkáváme téměř denně s výroky žáků jako např.: „...matka mi to napíše, zítra nejdu na ten test...“, „...ráno budu hodně kašlat a rodiče mě nechají doma jako vždy...“. Jedná se o vychytralost žáků, která je kantory snadno prohlédnuta, avšak rodič je rodič a nepřipouští si, že by se jeho dítě mohlo něčeho takového dopustit.

Pokud se jedná o absenci neomluvenou, dopadají na žáky a v některých případech i na rodiče sankce.

U žáka dojde zpravidla ke zhoršení prospěchu, také je často snížena známka z chování, neboť záškoláctví se velmi často pojí s kriminální činností, která je provozována v době vyučování. Může dojít i k neklasifikování žáka nebo k opakování ročníku. Dle počtu neomluvených hodin pak se žákem a jeho zákonnými zástupci jedná škola a odbor sociálně-právní ochrany. Může dojít i k řešení případu pomocí Policie ČR nebo k soudnímu procesu.

Takovýto žák pak ve většině případů nedokončí ani základní školní vzdělání a z nižšího ročníku odchází na odborné učiliště.

„Diskuze o tom, zda dítě do školy chodit má, jsou zbytečné. Jestliže dítě do školy nechodí, má to kromě obvyklých důsledků – nic moc se nenaučí = v profesním světě se zřejmě příliš neuplatní, i důsledky právní. V případě povinné školní docházky větší, v případě ostatní školní docházky menší. Týká se to jak dětí, tak zákonných zástupců. Jestliže zákonný zástupce neposílá do školy dítě, které plní povinnou školní docházku, dopouští se protiprávního jednání. Jestliže tam neposílá dítě, které tam chodit má, může se ho dopouštět zrovna tak. Jestliže do školy nechodí dítě, dopouští se nemravného a zahálčivého způsobu života a může se mu přihodit, že ho

orgán sociálně – právní ochrany dětí povinnou školní docházku plnit donutí. V krajním případě tím, že doporučí soudu, aby rozhodl o tom, že dítě bude docházku plnit v některém výchovném zařízení.“⁴¹

⁴¹ Veselá, M. Proč děti do školy chodí a proč je tam rodiče posílají. Prevence, 2006, č. 6, s. 6, 7.

12 Řešení záškoláctví

Záškoláctví je výchovný problém, který musí být na základních školách řešen. Každá základní škola se řídí Metodickým pokynem k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví vydaným Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

12.1 Omlouvání žáka

Hned na počátku školního roku by si měl třídní učitel s rodiči stanovit pravidla pro omlouvání žáků. Tato pravidla by poté měla být rodiči i třídním učitelem dodržována. Pro tuto domluvu neexistuje žádný obecně platný předpis, záleží jen na učiteli a rodičích, na čem se dohodnou. Tato pravidla by měla být přijatelná pro všechny a měla by být v souladu s Metodickým pokynem k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví.

Omlouvání absence je povinné. Každá absence musí být omluvena zákonným zástupcem nebo lékařem. Pokud je žák objednan k lékaři a ví termín dopředu, je jeho povinností to sdělit třídnímu učiteli. Pokud žák nepřijde do školy a učitel dva dny nemá žáka omluveného, je to počítáno jako neomluvená absence. Pokud však později rodič tyto dny omluví, budou následně hodiny omluveny. K těmto situacím by však mělo docházet jen v krajních případech a rozhodně by se neměly opakovat.

Rodiče mohou své dítě omlouvat telefonicky, emailem, na podepsaném lístku v uzavřené obálce či jakoukoli jinou alternativou projednanou a smluvenou s třídním učitelem. Poté však musí být vše evidováno v žákovské knížce na patřičných stránkách určených pro omlouvání žákovy nepřítomnosti. Hodiny, dny či týdny musí být omluveny minimálně zákonným zástupcem. Po dobu delší nepřítomnosti by měla být uvedena omluvenka od lékaře. Pokud není dodána, je v pravomoci učitele se zeptat, jakého lékaře a kdy navštívili, a tuto informaci si ověřit.

Pokud žák chybí více jak tři dny a není omluven, nastává zde problém, který je nutno řešit. Je na rozhodnutí třídního učitele, zda bude kontaktovat telefonicky rodiče. Právě v tento moment může dojít k odhalení záškoláctví, kdy rodiče nemají

tušení, že jejich dítě do školy nechodí. Naopak zde mohlo dojít k pochybení rodičů, že zapomněli své dítě omluvit. Jelikož se nejedná o plnoleté děti, jsou zákonní zástupci povinni své dítě omlouvat.

V některých případech rodiče sami žádají učitele, aby byli informováni, že jejich dítě ve škole chybí, pokud neudají dopředu nebo téhož rána omluvenku. Jedná se tak o prevenci před možným záškoláctvím.

Pokud už je záškoláctví odhaleno, je zapotřebí ho řešit. Každá škola vychází z Metodického pokynu k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví.

12.1.1 Co má škola dělat, když do ní děti nechodí

„Škola je tady od toho, aby dětem umožnila školní docházku realizovat. V případě povinné školní docházky má žák právo plnit ji ve škole, která je v místě jeho trvalého bydliště – tedy zjednodušeně ve škole nejbližší. Ředitel má povinnost ho do ní přijmout přednostně. Povinnost zajistit, aby děti do školy skutečně docházely, už škola nemá. Docházku musí umožnit, docházející děti musí vzdělávat, ale učitelé ani ředitel nemusí běhat po městě a nahánět ty méně ochotné, aby se docházce podrobily. Nemusí se ani podílet na potrestání rodičů, kteří děti do školy neposílají, jak tomu bylo v počátcích povinné školní docházky. Od toho máme nyní jiné instituce. Těm je ovšem třeba dát vědět, že dítě docházku neplní.

Oznamovacím místem je především orgán péče o dítě, ale také policie. To v případě, že dítě nechodí do školy dlouhodobě nebo opakovaně, absence není omluvená, a dochází tedy k porušení zákona v ustanovení o právní povinnosti zákonného zástupce děti do školy posílat.“⁴²

12.2 Povinnosti dle školského zákona

Školní docházka je v ČR ze zákona povinná po dobu devíti školních roků. Začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku.

⁴² Veselá, M. Proč děti do školy chodí a proč je tam rodiče posílají. Prevence, 2006, č. 6, s. 6, 7.

Zákon č. 561/2004 Sb., § 36, odst. 1.

Žáci a studenti jsou povinni řádně docházet do školy nebo školského zařízení a řádně se vzdělávat.

Zákon č. 561/2004 Sb., § 22, odst. 1.

Zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou povinni zajistit, aby dítě a žák docházel řádně do školy nebo školského zařízení.

Zákon č. 561/2004 Sb., § 22, odst. 3.

Přestupku se dopustí ten, kdo zanedbává péči o povinnou školní docházku žáka

Zákon 200/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 31, odst. 2.

Zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou povinni dokládat důvody nepřítomnosti dítěte a žáka ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem (zákon 561/2004)

12.3 Postup při řešení

V první fázi řeší neomluvenou absenci třídní učitel a zákonní zástupci. Jedná se o maximální počet deseti neomluvených hodin. Zde se třídní učitel dohodne se zákonnými zástupci na prevenci záškoláctví a stanoví si určitá pravidla pro omlouvání, aby každá další neomluvená absence byla včas zachycena. O všem je informován metodik prevence.

Pokud se však situace opakuje a neomluvená absence dosáhne jedenácti až pětadvaceti neomluvených hodin, musí být svolána výchovná komise. K této výchovné komisi jsou zákonní zástupci zváni doporučeným dopisem. Výchovné komise ze účastní zvolený zástupce vedení školy, výchovný poradce, třídní učitel, zákonný zástupce žáka a žák. K této komisi mohou být přizváni i jiní učitelé, kteří v souvislosti s neomluvenou absencí řeší nějaký problém, např. nedoplněné učivo či jiný výchovný problém se žákem. O celé komisi je veden formulář, který je všemi zúčastněnými podepsán a který je též součástí metodického pokynu.

Během této komise jsou žák i zákonný zástupce seznámeni s dalším postupem řešení problému a jeho sankcí.

Když je i rámec pětadvaceti neomluvených hodin překročen, zasílá výchovný poradce informace o přestupku na OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí. Pokud je při obci zřízena také přestupková komise, může se škola obrátit rovnou na ni.⁴³

Po předání celé věci orgánu sociálně-právní ochrany si kurátoři pro mládež pozvou zákonné zástupce dítěte a samozřejmě i dítě k jednání. Zjišťují zde příčiny záškoláctví, proč rodina nespolupracuje se školou a nastíní možná řešení problému. Dále pak rodině doporučí odborníky, kteří se tímto problémem dlouhodobě zabývají, a doporučí návštěvu SVP nebo pobyt žáka v zařízení SVP, kde bude povinná školní docházka zajištěna. V případě rozsáhlého záškoláctví je možné dítě umístit do dětského diagnostického ústavu.

12.3.1 Co dělá se záškoláky sociální odbor?

Sociálka také může v jednotlivých případech opakovaného záškoláctví a s ním spojené špatné péče rodičů zahájit správní řízení a vydat rozhodnutí o uložení povinnosti využít pomoci odborného poradenského zařízení. Může rozhodnout o udělení výchovného opatření, jako je např. napomenutí, může stanovit dohled nad nezletilým či rozhodnout o uložení nějakého omezení. V případech rozsáhlého záškoláctví a dlouhodobé nespolupráce s rodiči, hrubého zanedbávání péče o dítě ve všech směrech podá orgán sociálně právní ochrany státnímu zastupitelství, a v kopii Policii ČR, podnět k zahájení trestního stíhání pro podezření ze spáchání trestného činu ohrožování výchovy mládeže dle § 217 trestního zákona č. 140/1961 Sb. Pokud se nepodaří vyřešit záškoláctví, se kterým je často spojeno více problémů, a byly vyčerpány veškeré možnosti řešení, podává OSPOD podnět k soudu na zahájení řízení o nařízení výchovného opatření.⁴⁴

Sociální úřad se poté zabývá řešením přestupku, kdy do rodiny pošle sociálního pracovníka. Jedná se už o záležitosti, které jsou mimo kompetence školy. Škola však neomluvenou absenci žáka dále eviduje a OSPOD průběžně informuje. Pokud se tato

⁴³ Srov. Pelikánová, M. Jednotný postup řešení záškoláctví. Prevence, 2007, č. 7, s. 11.

⁴⁴ Srov. Veselá, M. Proč děti do školy chodí a proč je tam rodiče posílají. Prevence, 2006, č. 6, s. 6, 7.

situace opakuje během školního roku několikrát, je zapotřebí informovat o celé záležitosti také Policii ČR, která bude tuto situaci řešit jako podezření ze spáchání trestného činu ohrožování výchovy mládeže.

13 Poradenství na základních školách

Na každé základní škole působí výchovný poradce a metodik prevence. Právě tito lidé přebírají případy záškoláctví v momentě, kdy záškoláctví přesáhne kompetence učitele k řešení tohoto sociálně patologického jevu.

13.1 Metodik prevence

Smyslem práce metodika prevence je rada a odborná pomoc žákům, kteří zápolí s potížemi, spojenými s užíváním alkoholu, omamných a psychotropních látek, se záškoláctvím či gamblerstvím. Samozřejmostí je také pomoc rodičům takových studentů a ochrana ostatních žáků školy před negativními dopady, které by tyto sociálně patologické jevy ve škole mohly způsobovat.

Metodik prevence pracuje při výkonu své funkce v souladu s Metodickým pokynem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a se Strategií prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy.

Metodik prevence je člověk, který vytváří Minimální preventivní strategii na základní škole. Jedná se většinou o učitele, kterému žáci důvěřují a mají k němu kladný postoj. Tento metodik prevence je potom pro žáky možnou záchranou v momentě, kdy nastává zlomová situace. Měl by to být člověk důvěryhodný a v kolektivu dětí oblíbený, aby žáci neměli strach za ním přijít s jakoukoliv prosbou či problémem.

13.2 Výchovný poradce

13.2.1 Úkoly výchovného poradce

Úkoly výchovného poradce ve velmi obecné rovině vymezuje vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 13/1980 Sb., o výchovném poradenství. Podle této vyhlášky plní v oblasti výchovných problémů a sociálně patologických jevů následující úkoly:

Je odpovědný zástupci ředitele školy pro výchovně vzdělávací činnost.

- Sleduje změny v právních předpisech týkajících se problematiky výchovného poradenství a seznamuje s nimi ostatní pedagogické pracovníky.
- Sám se vzdělává v oblasti nových alternativních výchovných trendů, informuje o nich ostatní pedagogické pracovníky.
- Organizuje individuální porady s rodiči při řešení výchovných a výukových problémů žáků.
- Koordinuje informační činnost a pomáhá učitelům při dlouhodobé profesionální orientaci žáků odpovídající jejich zájmům; zvláštní pozornost věnuje žákům, kterým jejich rodina neposkytuje dostatečnou intelektuální, sociální nebo hmotnou pomoc.
- Pomáhá učitelům při dlouhodobém systematickém sledování a hodnocení vývoje žáků a vytváření podmínek pro zdravý psychický a sociální vývoj v procesu výchovy a vzdělávání ve škole i v rodině, pro harmonické utváření jejich osobnosti, popřípadě při překonávání rušivých vlivů, které do tohoto procesu zasahují.
- Zpracovává osobní charakteristiky žáků.
- Informuje rodiče žáků, popř. jiné zákonné zástupce, žáky a učitele o činnosti zařízení výchovného poradenství, o možnostech využití jejich odborných služeb a o odborných otázkách důležitých pro zdravý psychický a sociální vývoj žáků, pro formování jejich osobnosti, pro prevenci výchovných a výukových obtíží a poruch i pro nápravu již vzniklých obtíží a poruch.
- Při práci s žáky s výukovými a výchovnými problémy:
- Pomáhá třídním učitelům při vyhledávání a sledování problematických žáků, dává návrhy na další péči o tyto žáky.
- Pomáhá učitelům při shromažďování podkladů pro psychologická a speciálně pedagogická vyšetření.

- Podává návrhy na vyšetření v PPP nebo speciálně pedagogickém centru na žáky s vývojovými poruchami učení a chování.
- Projednává s rodiči souhlas k vyšetření v PPP.
- Věnuje zvýšenou pozornost žákům s rizikovým chováním.
- Podílí se na zpracování individuálního plánu a další dokumentace pro žáky problémové (sociálně obtížně adaptabilní) i pro žáky pocházející ze složitých rodinných podmínek.
- Soustřeďuje odborné zprávy o žácích v poradenské péči.
- Ve spolupráci s vedením školy a pedagogickými pracovníky se podílí na výchovných programech, zaměřených na nápravu problematických žáků.
- Pomáhá při řešení konfliktních situací ve škole (rodiče – učitel, učitel – žák, žák – žák).
- Zajišťuje koordinaci a spolupráci při osvětových a konzultačních akcích k problematice záškoláctví a ostatních sociálně patologických jevů.

13.2.2 Plán výchovného poradce na školní rok

Září

- Vypracovat (doplnit) evidenci žáků se specifickými vývojovými poruchami.
- Zpracovat pravidla pro zjišťování vědomostí a dovedností žáků se specifickými vývojovými poruchami
- Monitorovat zájem žáků o další studium.
- Informovat rodiče i žáky o harmonogramu činností v souvislosti s výchovným poradenstvím.
- Jednat s rodiči žáků vycházejících z nižších ročníků.
- Evidovat počet neomluvených hodin a počty záškoláků a informovat OSPOD.
- V případech záškoláctví svolat výchovnou komisi.

Říjen

- Projednat způsob hodnocení a klasifikace u žáků se specifickými poruchami učení.
- Informovat žáky a jejich rodiče o činnosti pedagogicko psychologické poradny a o dalších poradenských službách v regionu.
- Vyplňovat přihlášky na umělecké školy.
- Evidovat počet neomluvených hodin a počty záškoláků a informovat OSPOD
- V případech záškoláctví svolat výchovnou komisi.

Listopad

- Organizace setkání se zástupci středních škol – Vzdělávání.
- Projednat s učiteli prvních tříd dodatečný odklad školní docházky.
- Odesílání přihlášek ke studiu v uměleckých středních škol.
- Zpracovat informace významné pro volbu dalšího studia nebo pro jiné formy přípravy na povolání a předat je žákům, rodičům a pedagogickým pracovníkům.
- Kontrola následných vyšetření integrovaných žáků.
- Podat návrhy na vyšetření žáků v pedagogicko psychologické poradně.
- Evidovat počet neomluvených hodin a počty záškoláků a informovat OSPOD.
- V případech záškoláctví svolat výchovnou komisi.

Prosinec

- Organizovat porady se žáky a jejich rodiči k otázkám týkajících se studia na střední škole.
- Evidovat počet neomluvených hodin a počty záškoláků a informovat OSPOD.
- V případech záškoláctví svolat výchovnou komisi.

Leden

- Zpracovat přehled žáků se změněnou pracovní schopností.
- Setkání s rodiči žáků devátých tříd nad volbou povolání.
- Vyplňování a kontrola přihlášek na střední školy.
- Evidovat počet neomluvených hodin a počty záškoláků a informovat OSPOD.
- V případech záškoláctví svolat výchovnou komisi.

Únor

- Vypracovat (doplnit) evidenci žáků se specifickými poruchami učení.
- Zpracovat zprávu pro ředitele školy o žácích se specifickými poruchami učení.
- Evidovat počet neomluvených hodin a počty záškoláků a informovat OSPOD.
- V případech záškoláctví svolat výchovnou komisi.

Březen

- Podat návrhy na vyšetření žáků v pedagogicko psychologické poradně.
- Evidovat počet neomluvených hodin a počty záškoláků a informovat OSPOD.
- V případech záškoláctví svolat výchovnou komisi.

Duben

- Porada výchovných poradců.
- Zpracovat údaje o přijímacím řízení do středních škol.
- Evidovat počet neomluvených hodin a počty záškoláků a informovat OSPOD.
- V případech záškoláctví svolat výchovnou komisi.

Květen

- Zpracovat údaje o přijímacím řízení do středních škol.
- Zpracovat návrh na zařazení žáků do speciálních škol.
- Zpracovat návrh na zakoupení pomůcek, alternativních textů a učebnic pro žáky s individuálním vzdělávacím programem.
- Poskytnout odbornou pomoc při odvolacích řízeních do středních škol.
- Evidovat počet neomluvených hodin a počty záškoláků a informovat OSPOD.
- V případech záškoláctví svolat výchovnou komisi.

Červen

- Napsat zprávu výchovného poradce.
- Evidovat počet neomluvených hodin a počty záškoláků a informovat OSPOD.
- V případech záškoláctví svolat výchovnou komisi.

Průběžně

- Poradenství pro sociálně a jinak znevýhodněné žáky.
- Poradenství pro rodiče žáků vycházejících z nižších ročníků.
- Konzultační hodiny pro žáky i rodiče.
- Monitoring žáků s výchovnými problémy.
- Monitoring žáků s neomluvenou absencí.
- Jednání výchovné komise.
- Organizace besed, návštěv a exkurzí v pedagogicko psychologické poradny a na Úřadě práce.

14 Profesionální poradenství

V rámci výchovy fungují poradenská centra, na která se může obrátit nejen základní škola, ale také sám rodič. Poradenská centra jsou vyhledávána, pokud je zaznamenán problém ve výchově či chování dítěte. Tato centra mohou být navštívena i z důvodu nízké informovanosti pedagogických pracovníků nebo rodičů. Příčinou návštěvy může být právě záškoláctví. Všem klientům je zde poskytnut naprosto profesionální přístup. Pracovníci poradenských center jsou vzdělaní a kvalifikovaní odborníci ve svém oboru.

14.1 Centra profesionální pomoci

Pedagogicko psychologické poradny jsou školskými zařízeními. Zaměřují se na problémy učení, výchovy a vzdělávání. Dalším předmětem zájmu je prevence. Poradna poskytuje pomoc nejen žákům a studentům, ale také pedagogům či rodičům problémových dětí. Mezi pracovníky poradny patří především psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovníci.⁴⁵

„Pedagogický pracovník je osoba, která vyučuje a vychovává děti a mládež nebo dospělé v základních školách, ve středních školách nebo speciálních školách. Mají odbornou a pedagogickou způsobilost. Jsou občansky bezúhonní a morálně vyspělí. Příslušný zákon vyjmenovává, že pedagogickými pracovníky jsou: učitelé, zástupci a ředitelé základních škol, speciálních škol aj; vychovatelé škol a školských zařízení; výchovní poradci; mistři odborné výchovy, vedoucí středisek praktického vyučování.“⁴⁶

Střediska výchovné péče jsou školskými zařízeními, která nabízejí soustavnou pedagogickou a psychologickou péči dětem a odbornou podporu jejich učitelům, rodičům nebo jiným zákonným zástupcům. Střediska poskytují diagnostické, preventivně výchovné a poradenské služby dětem s rizikem poruch chování, ale i klientům s již rozvinutými projevy sociálně patologického vývoje (experimentování s návykovými látkami, hráčství, záškoláctví, potulky, konflikty s okolím, agresivita,

⁴⁵ Srov. Jedlička, R. Psychologická první pomoc v práci výchovného poradce. Praha: Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta, 2000, s. 56.

⁴⁶ Průcha, J; Walterová, E; Mareš, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2008, s. 159.

delikvence apod.). Ambulantní oddělení se soustřeďují především na diagnostické služby a odbornou podporu klientů, kteří se ocitli v tíživé životní situaci. Spolupráce s klientem se zakládá na vypracování individuálního výchovného plánu. Ten vzniká po dohodě s klientem a nabývá platnosti jeho podpisem. V zařízeních, kde je mimo ambulance také oddělení internátní, lze v případě potřeby rodičům takovýchto žáků nabídnout možnost dvouměsíčního terapeutického pobytu včetně ubytování, stravování a výuky. U nezletilého je podmíněn souhlasem alespoň jednoho z jeho zákonných zástupců. Ve střediscích pracují speciální pedagogové, psychologové, vychovatelé a sociální pracovníci.⁴⁷

Speciálně pedagogická centra zařizují služby dětem, žákům a studentům se zdravotními potížemi či znevýhodněními. Zaměřují se také na děti s tělesným handicapem a spoluprací s jejich rodiči. Pomoc nabízejí dětem se smyslovým, pohybovým či mentálním znevýhodněním.

⁴⁷ Srov. Jedlička, R. Psychologická první pomoc v práci výchovného poradce. Praha: Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta, 2000, s. 81.

15 Výzkumná část

15.1 Obecné informace o výzkumu

Druhá část diplomové práce je zaměřena na výzkum v oblasti záškoláctví. Výzkum byl prováděn za pomoci anonymního dotazníku. Cílem výzkumu bylo zjistit nejen míru záškoláctví ve městě Chomutově, ale také ukázat hlavní příčiny záškoláctví. Zkoumány byly tři základní školy v Chomutově. Ředitelé vybraných základních škol byli s průběhem šetření srozuměni a celý výzkum se uskutečnil na základě jejich souhlasu. Srozuměni byli také výchovní poradci a metodici prevence, kteří také spolupracovali na výzkumu. Žáci, na kterých byl výzkum prováděn, navštěvují druhý stupeň zmíněných základních škol. Výsledky výzkumu nemohou být brány za obecně platné, neboť dotazník byl anonymní a výsledky nebyly nikterak ověřeny.

Cílem dotazníku je zjistit potřebné informace o respondentovi. Zajímá se zpravidla o jeho názory a postoje k problémům, na které bychom chtěli znát odpověď. Dotazník je výzkumnou technikou, která je dána v písemné podobě. Na položené otázky dotázaní odpovídají taktéž písemnou formou. Otázky mohou být různého typu. Jedná se například o otázky uzavřené, polouzavřené nebo otevřené.

Na uzavřené otázky odpovídají respondenti označením jedné z nabízených variant odpovědí. Z těchto odpovědí si respondenti následně vybírají nejpříjemnější variantu.

Když je v dotazníku zvolena forma polouzavřených otázek, respondenti opět vybírají jednu z možností, mohou však svou odpověď doplnit potřebným komentářem či doplnit vlastní variantu odpovědi.

Můžeme se setkat i s otevřenými otázkami, který dávají dotazovanému volný prostor pro odpověď. Není zde žádný výběr z několika možných odpovědí, musí tedy odpovědět svými vlastními slovy.

Metoda dotazníkového šetření nám nabízí otázky kombinovat. Musíme však dbát na to, aby vybrané typy otázek a jejich zaměření bylo dost přesné pro zkoumaný vzorek. Nemělo by se stát, že respondent si bude nucen vybrat variantu, kterou by

normálně nezvolil. Velmi nutné je pokládat otázky stručné a jasné a přesně je zformulovat. Pokud by byly otázky nejasné, může se stát, že odpovědi dotazovaných budou náhodné a nepřesné.

Je velmi důležité věnovat přípravě dotazníku dostatek času, abychom z odpovědí mohli následně vycházet a pracovat s nimi.⁴⁸

15.2 Výzkumný vzorek

Město Chomutov jsem si vybrala proto, že zde sama na jedné ze zmíněných základních škol vyučuji. Chomutov je město, které leží na severozápadě České republiky, v Ústeckém kraji. Chomutov je statutární město, kde primátorkou byla zvolena Ivana Řápková, díky níž je nyní město velmi známo a medializováno právě kvůli jejímu přístupu k nepřizpůsobivým občanům. Statutární město Chomutov je považováno za sociálně slabší region s vysokým počtem sociálně slabých jedinců. Žije zde přibližně 60 000 obyvatel. Chomutov bývá často spojován s městem Jirkov, se kterým sousedí. Ve městě Chomutově je složení obyvatelstva velmi rozličné, skládá se z mnoha národností. Velkou část obyvatelstva tvoří příslušníci romské národnosti. Další část obyvatelstva tvoří Vietnamci a Ukrajinci, kteří se sem přistěhovali za prací. Většina z nich v Chomutově podniká. Chomutov je znám i pro vysokou nezaměstnanost, která navíc důsledkem ekonomické krize velmi stoupá. Obzvláště v oblasti zkoumaných základních škol je centralizace příslušníků romských a vietnamských obyvatel velmi vysoká.

První Základní škola, na které byl výzkum proveden, je škola sídlištní. Nachází se v centru panelových domů mnoha různých sídlišť. Koncentrace mladých lidí je zde velmi vysoká, proto je škola i největší a nejpočetnější z vybraných tří základních škol. Na této základní škole je rozšířena výuka cizích jazyků, zvláště pak anglického a německého jazyka.

Druhá škola je Základní škola s rozšířenou výukou informatiky. Nachází se na okraji města a má nejnižší počet žáků na druhém stupni z vybraných škol. Tato základní škola je právě díky rozšířené výuce informatiky velmi vyhledávaná.

⁴⁸ Srov. Pelikán, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2007, s. 106.

Poslední školou je Základní škola s rozšířenou výukou matematiky, která se nachází v centru města Chomutova. Jedná se o školu s výbornou pověstí, kde je počet žáků do vybraných matematických tříd omezen.

Na každé ze tří základních škol působí výchovný poradce. Na základě výsledků výzkumu byly zjištěné počty záškoláctví každé ze tří škol, porovnány se zaznamenanými případy v databázi školy.

15.3 Anonymní dotazník

Anonymní dotazník, který jsem si připravila pro žáky druhého stupně základních škol je stručný a jasný. Bylo položeno 8 otázek, na které žáci odpovídali jednoznačně kroužkováním jedné z možností, na poslední dvě otázky odpovídají jedním slovem. Otázky jsou kladeny jasně, srozumitelně a adekvátně k věku žáků. Hlavním cílem bylo zmapovat míru a příčiny záškoláctví ve školním roce 2008/2009, přesněji od září 2008 do března 2009. Anonymní je z toho důvodu, aby se žáci nebáli odpovídat pravdivě.

15.3.1 Dotazovací formulář

Vždy zakroužkujte jednu správnou odpověď.

1. Byl jsi v letošním školním roce za školou?

Ano Ne

2. Jak často chodíš za školu?

Několikrát během školního roku. Stalo se to jen jednou

3. Máš strach chodit do školy?

Spíše ne Ne Spíše ano Ano

4. Chodíš za školu sám?

Spíše ne Ne Spíše ano Ano

5. Máš kamarády, kteří chodí za školu?

Spíše ne Ne Spíše ano Ano

6. Vědí tvoji rodiče, že chodíš za školu?

Spíše ne Ne Spíše ano Ano

7. Uveď nejčastější příčinu tvého chození za školu.

8. Trávíš čas za školou doma, nebo mimo domov?

15.4 Práce s dotazníkem

Anonymní dotazník jsem si sestavila sama tak, aby odpovědi žáků byly co nejjasnější a nejpřesnější. Dotazník obsahuje takové otázky, aby bylo dosaženo odpovědí potřebných ke splnění cílů výzkumu. Tento anonymní dotazník jsem poté rozdala na třech vybraných základních školách. Vyplňovali ho žáci druhého stupně. Na každé škole bylo s dotazníkem seznámeno vedení školy, které s ním souhlasilo a předem bylo zvědavé na výsledky, které dotazník přinese.

Vždy se souhlasem třídního učitele jsem do každé třídy vstoupila na začátku třídnické hodiny s připravenými dotazníky. Než jsem začala mluvit, třídní učitel vždy odešel. Žákům jsem se představila jako studentka vysoké školy a seznámila je se

svým výzkumem. Žáci mě pozorně poslouchali a někteří mi položili doplňující otázky. Několikrát jsem zdůraznila, že dotazník je anonymní a nemusejí se obávat napsat pravdu. Vysvětlila jsem jim, proč je pro mne pravdivost jejich odpovědí důležitá. V každé třídě jsem se také zeptala, zda je někdo, kdo dotazník vyplňovat nechce, ale nikdo se nepřihlásil. Zpětnou vazbou mi následně bylo to, že opravdu všechny dotazníky byly vyplněné.

Děti se chovaly velmi ukázněně a velkým překvapením pro mne bylo to, že i žáci, především devátých tříd, se zajímali o výsledky mého výzkumu. Nikdo ze žáků se k dotazníku ani ke mně nevyjádřil negativně. Při vyplňování dotazníku byli žáci v klidu a jen dvakrát jsem musela k dotazníku podat doplňující informace na jejich otázky.

Celkový průběh šetření a s ním spojená má práce se žáky ve mne zanechala příjemné pocity.

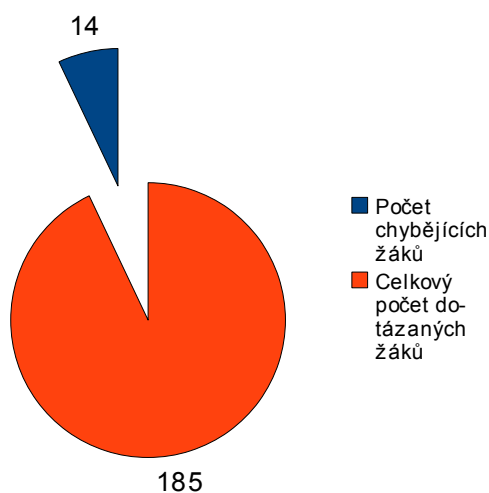
15.5 Hypotézy

- V devátém ročníku bude zjištěna vyšší míra záškoláctví než v jiných ročnících.
- Většina zkoumaných žáků chodí za školu ve větší sociální skupině.
- Nejčastější příčinou záškoláctví bude nuda nebo strach.
- Více jak půlka zkoumaných žáků byla za školou jen jednou za účelem zkusit si to.
- Více jak 75% záškoláků tráví čas v době vyučování mimo domov.
- Většina rodičů zkoumaných žáků nemá o záškoláctví svých dětí tušení.

15.6 Vyhodnocení dotazníku

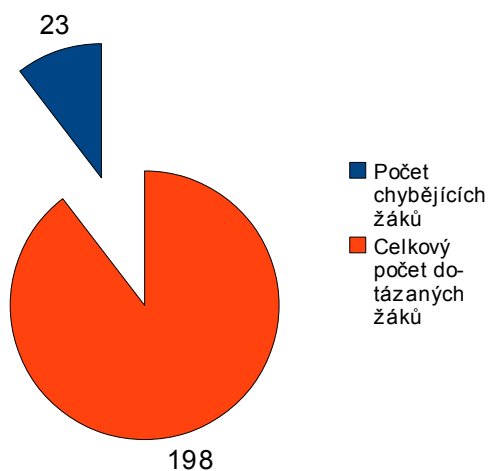
První tři grafy jsou věnovány počtu žáků vybraných základních škol. Tyto grafy nám ukazují, kolik žáků bylo ve škole přítomno při provádění šetření. Nevztahují se k žádné z otázek v dotazníku, přesto je považuji za důležité, aby byl ukázán pravdivý počet žáků, kteří šetřením prošli.

Podíl počtu chybějících žáků školy A

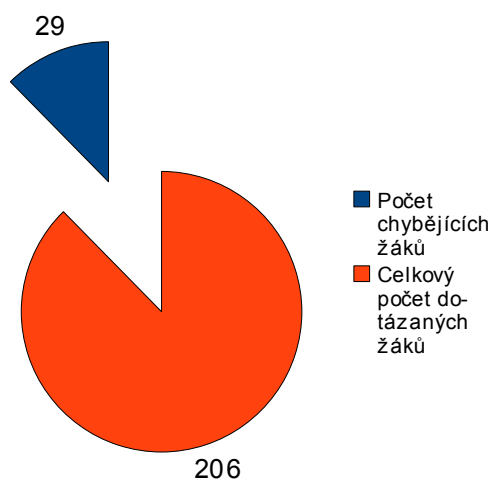
Graf č. 1 ukazuje celkový počet žáků druhého stupně základní školy A. Celkem navštěvuje druhý stupeň 199 žáků. V den, kdy se vyplňoval dotazník, bylo přítomno 185 žáků, 14 žáků chybělo.

Podíl počtu chybějících žáků školy B

Graf č. 2 ukazuje celkový počet žáků druhého stupně základní školy B. Celkem navštěvuje druhý stupeň 221 žáků. V den, kdy se vyplňoval dotazník, bylo přítomno 198 žáků, 23 žáků chybělo.

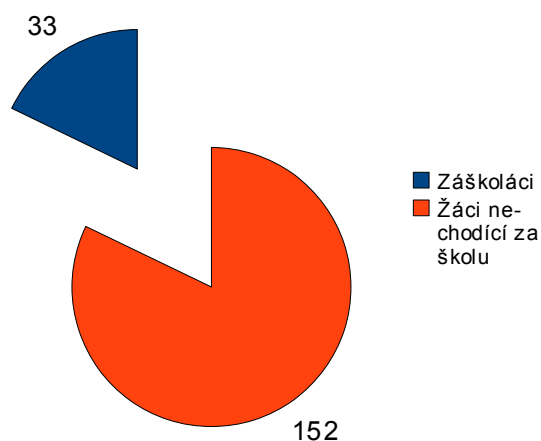
Podíl počtu chybějících žáků školy C

Graf č. 3 ukazuje celkový počet žáků druhého stupně základní školy C. Celkem navštěvuje druhý stupeň 235 žáků. V den, kdy se vyplňoval dotazník, bylo přítomno 206 žáků, 29 žáků chybělo.

Následující 3 grafy, grafy č. 4, 5, 6, ukazují počet případů záškoláctví v období od září 2008 do března 2009 na třech vybraných základních školách. Tyto tři grafy se vztahují k otázce č. 1 v dotazníku.

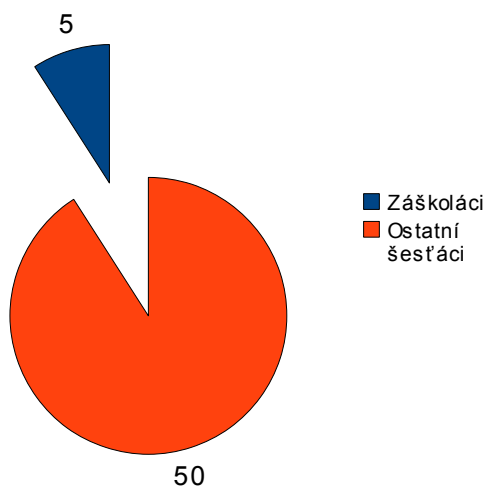
Podíl záškoláků ve škole A

Graf č. 4 Na základní škole A bylo zjištěno ze 185 – ti žáků 33 případů záškoláctví.

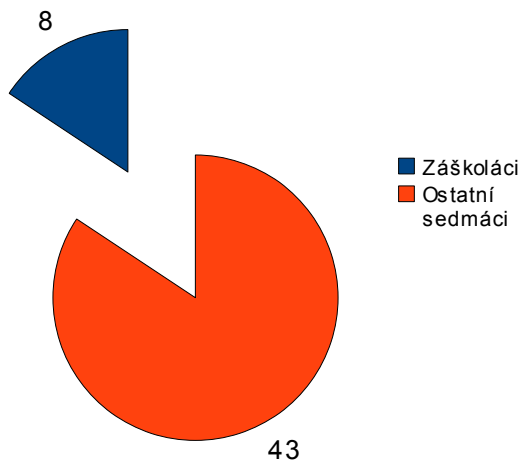
Základní škola A je základní školou, na které vyučuji. Zajímalo mne tedy, jaký je výskyt záškoláctví v jednotlivých ročnících. Na základní škole A byly vyhodnoceny ročníky zvlášť. Následující 4 grafy nespádají přímo do dotazníku, jsou však odpovědí na jednu z mých hypotéz.

Podíl záškoláků v šestém ročníku na škole A

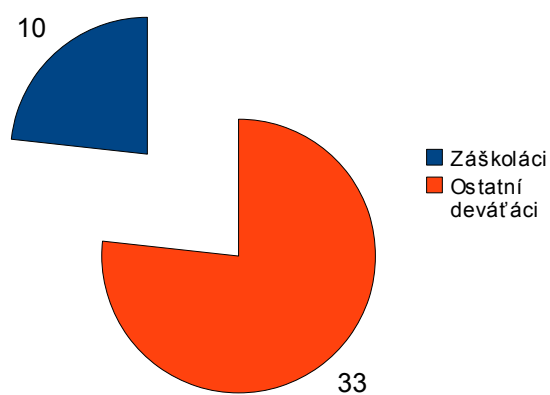
Graf č. 5 Ze šestých ročníků bylo celkem dotázáno 55 žáků, kdy 5 z nich již bylo za školou.

Podíl záškoláků v sedmém ročníku na škole A

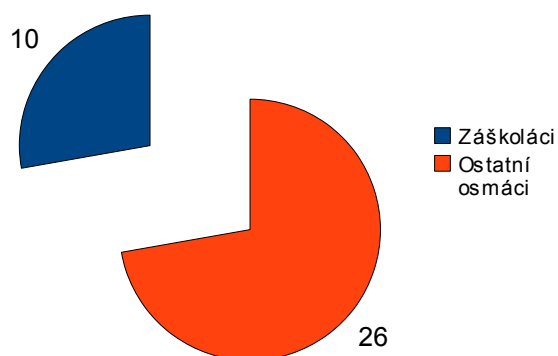
Graf č. 6 Ze sedmých ročníků bylo celkově dotázáno 51 žáků, kdy 8 z nich již bylo za školou.

Podíl záškoláků v osmém ročníku na škole A

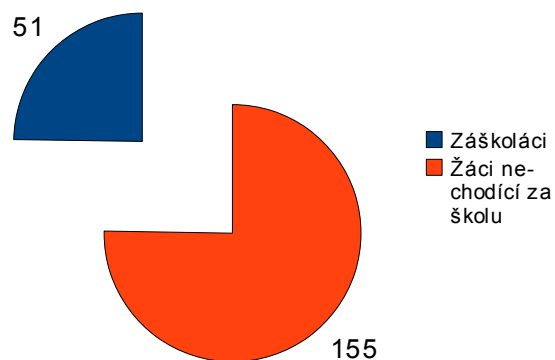
Graf č. 7 Z osmých tříd bylo dotázáno 36 žáků, kdy 10 z nich se přiznalo k záškoláctví.

Podíl záškoláků v devátém ročníku na škole A

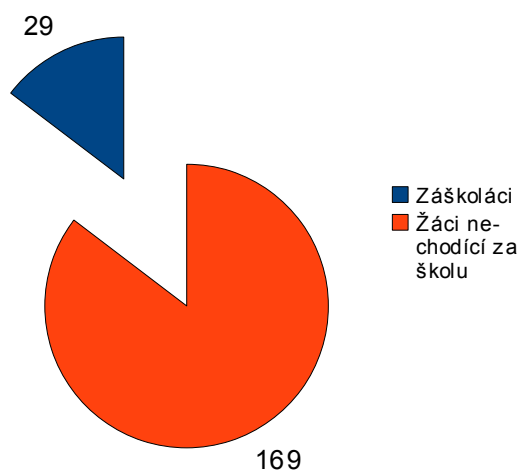
Graf č. 8 V devátých třídách bylo dotázáno 43 žáků, kdy 10 z nich se přiznalo k záškoláctví.

Podíl záškoláků ve škole B

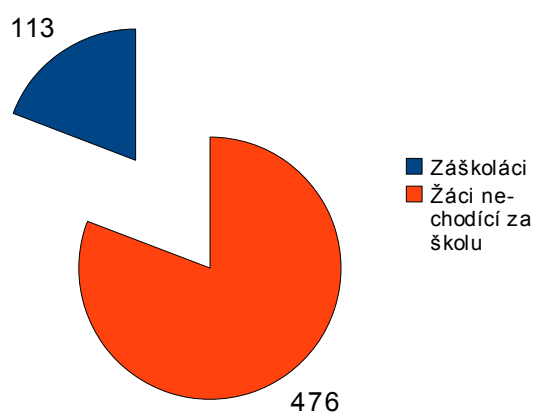
Graf č. 9 Na základní škole B bylo zjištěno ze 206 – ti žáků 51 případů záškoláctví.

Podíl záškoláků ve škole C

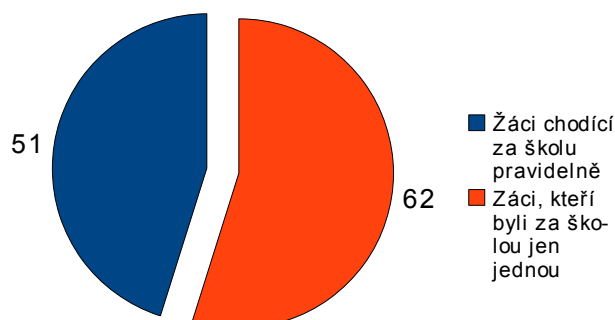
Graf č. 10 Na základní škole C bylo zjištěno ze 198 – i žáků 29 případů záškoláctví.

Podíl záškoláků ve škole A, B a C

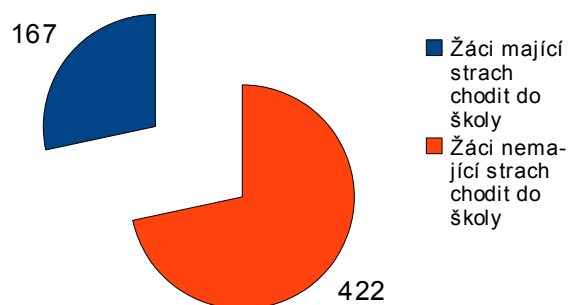
Graf č. 11 Ze všech tří základních škol bylo dotázáno celkem 589 žáků, z nichž celkem 113 se přiznalo k záškoláctví. Graf nám ukazuje celkový počet záškoláků ze tří zkoumaných základních škol. Tento graf se také vztahuje k otázce č. 1.

Podíl záškoláků, kteří byli za školou jen jednou

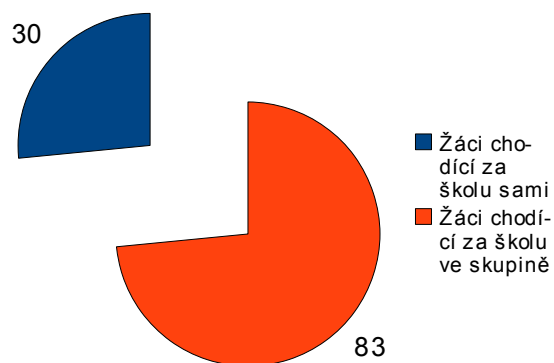
Graf č. 12 Ze 113 - ti žáků, kteří se přiznali k záškoláctví, jich bylo 62 za školou jen jednou. Ostatní žáci byli za školou víckrát, někteří chodí za školu pravidelně. Tento graf nám znázorňuje odpověď na druhou otázku v dotazníku, kdy bylo zjišťováno, zda se u žáka jedná o jediný případ záškoláctví či o záškoláctví opakované. S touto otázkou se setkáme i v diskuzi.

Podíl žáků, kteří mají strach chodit do školy

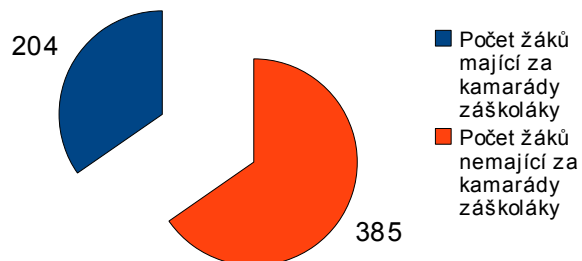
Graf č. 13Z dotázaných 589 – ti žáků má 167 žáků strach chodit do školy. Tento graf je odpovědí na otázku č. 3. Je nutno podotknout, že tento výsledek je poněkud alarmující, jelikož více než 25 % se bojí docházet do školy.

Podíl záškoláků, kteří tráví čas v době školního vyučování mimo školu sami

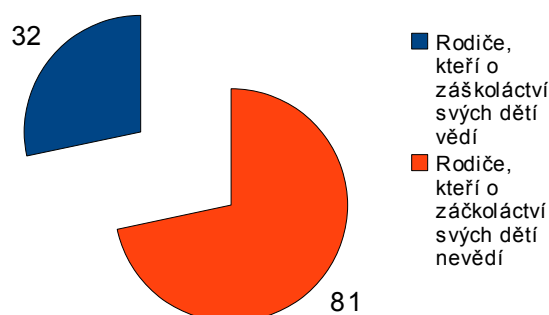
Graf č. 14 Ze 113 - ti žáků, kteří se přiznali k chození za školu, jich 83 chodí za školu ve skupině spolužáků. Pouze 30 žáků chodí za školu samo. Tento graf se vztahuje k otázce č. 4. Odpověď na tuto otázku mne velmi zajímala, a proto jsem se rozhodla zařadit ji mezi hypotézy a více o ní zmínit v diskuzi.

Podíl žáků, kteří mají za kamarády záškoláky

Graf č. 15 Z 589 zkoumaných žáků má 204 za své kamarády záškoláky. Tato otázka č. 5 byla v dotazníku položena z toho důvodu, abychom zjistili, na kolik žáků mohou působit záškoláci ze stejné či jiné školy. Tento úhel pohledu je také velmi důležitý, neboť právě přátelé nás velmi často ovlivňují, ne vždy však v dobrém smyslu slova. Velmi důležitá je zde vůle žáka.

Podíl rodičů, kteří vědí o záškoláctví svého dítěte

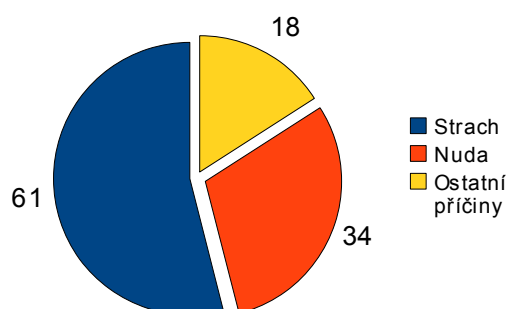
Graf č. 16 ukazuje, že někteří z rodičů akceptují nechození dětí do školy. Dochází tím tedy k porušování zákona, kdy rodiče popř. jiní zákonní zástupci jsou povinni dohlížet na plnění povinné školní docházky. Tento graf se vztahuje k otázce č. 6, kdy měl být zjištěn podíl skrytého záškoláctví.

Graf vypovídá o tom, že rodiče v mnoha případech svým dětem absenci omluví. Je zcela jisté, že občas jsou dokonce děti za školou z vůle rodičů. Takovéto děti pomáhají doma, jezdí po výletech, nebo pro ně rodiče mají zcela jiný program. Jiní rodiče absenci omlouvají z toho důvodu, že nechtějí se školou nic řešit a také nechtějí, aby jejich dítě mělo ve škole nějaké nepříjemnosti. Ve většině případů však rodiče nemají o záškoláctví svého dítěte nejmenší potuchy a informaci o neomluvené absenci získají až od třídního učitele. Pak už záleží jen na rodičích, jak se k dané situaci postaví a zda se pokusí zabránit tomu, aby se situace opakovala.

Přístup rodičů k povinné školní docházce je velmi důležitý. Nejen z toho důvodu, že děti si ze svých rodičů berou vzor, ale hlavně z toho důvodu, že když bude dítě za neomluvenou absenci potrestáno, příště si danou situaci lépe promyslí. Žáci druhého stupně základní školy jsou již v takovém věku, kdy jsou schopni rozumně zvážit následky svých činů a nést za ně zodpovědnost.

I nad tímto problémem jsem se více zamyslela v následné diskuzi.

Podíl různých příčin záškoláctví

Graf č. 17 nám ukazuje hlavní příčiny záškoláctví zjištěné pomocí výzkumu.

V pořadí sedmou otázkou v dotazníku byla nejčastější příčina záškoláctví. Samozřejmě, že v odpovědích bylo zjištěno mnoho rozdílných příčin. Nejčastějšími příčinami však byly strach a nuda. Ve většině dotazníků byly tyto příčiny dále specifikovány doplňujícím komentářem.

Na základě výzkumu bylo potvrzeno, že žáci mají strach chodit do školy z důvodu neúspěchu. Převážná většina z nich je doma za špatné známky či poznámky trestána, proto se jim raději vyhýbají nechozením do školy. V daný moment si neuvědomují, že tím se jejich problém násobí a působí si tím mnohem větší nepříjemnosti spojené s neomluvenou absencí. Neomluvená absence je poté dalším krokem k neúspěchu ve škole, neboť žáci nebyli přítomni při výkladu látky a často nemají doplněné ani poznámky z hodiny.

Strach některých žáků však pramení přímo ze školy samotné. Žáci se v dotaznících přiznali, že mají strach z některých vyučujících, zde neváhali ani jmenovat, a ze spolužáků či ostatních žáků školy. Učitelé byli nazýváni přísnými, agresivními, neprávem trestajícími, zesměšňujícími a arogantními. Žáci se přiznali k obavám ze zesměšnění či nespravedlivého potrestání. Strach ze spolužáků či jiných žáků školy byl často spojován s fyzickým napadením, dokonce i šikanou. Zde je

důležité vědět, na koho se žák může ve škole obrátit s žádostí o pomoc, např. na třídního učitele, metodika prevence, výchovného poradce. Z odpovědí žáků byla také zcela jasná demotivace k učení vzhledem k těmto faktorům.

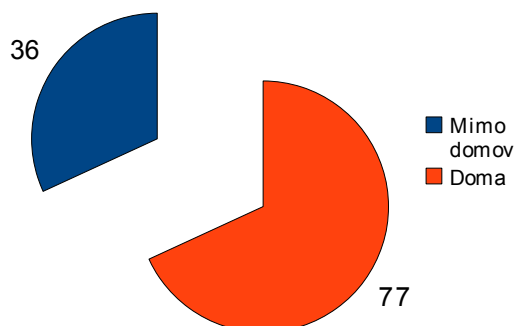
Druhou velkou příčinou byla nuda ve škole. Nudu žáci vidí v tom, že informace, které získávají během výuky na základní škole, si mohou opatřit už i jinde. Zmiňován byl především internet. Zájmy žáků jsou v dnešní době jistě zcela jiné, než byly dříve, žáci mají velikou řadu možností, kam mimo školu v době školního vyučování jít. Tyto možnosti jsou pro ně jistě mnohem lákavější a zajímavější. Ocítají se dennodenně na rozcestí, zda do školy jít a nějak to tam „přežít“, či jít za svými zájmy a koníčky a doufat v to, že jim rodiče absenci omluví. Někteří žáci se ani netají tím, že jim rodiče omluví vše, jen aby nebyly ve škole problémy. Přístup rodičů je v této oblasti velmi důležitý. Známý jsou i případy rodin, kdy rodiče vidí školu jako zbytečnou ztrátu času a dítě si nechávají doma. Chyby poté častěji hledají u vyučujících než u svých dětí či u sebe.

Jiní žáci viděli nudu v tom, že se přátelí s jinými věkovými kategoriemi dětí, které ve škole nevidají a program s nimi je mnohem zajímavější než učení.

Jako další příčiny byly poté jmenovány závislosti na televizi či počítači, nákupy a dovolené s rodiči, pomoc rodičům doma s mladšími sourozenci, změna bydliště a v jednom případě dokonce pracovní brigáda v době vyučování.

Kdybychom pátrali dál, jistě bychom se dostali k celé škále příčin, proč se žáci snaží škole za každou cenu vyhnout. Nesmíme však opomenout fakt, že ne vždy jsou na vině právě děti, proto je zapotřebí zmapovat správně situaci a sankcionovat opravdu ty, kteří jsou za neomluvenou absenci zodpovědní.

Podíl záškoláků, kteří tráví čas v době školního vyučování mimo domov

Graf č. 18 Ze zjištěných 113 - ti případů záškoláctví, tráví 77 z nich dobu školního vyučování doma. Pouze 36 žáků tráví dobu místo vyučování mimo domov. Tento graf odpovídá na poslední, v pořadí osmou, otázku dotazníku. Tento graf se mimo jiné vztahuje také k jedné z hypotéz.

Tabulka č. 1

	Škola A	Škola B	Škola C
Evidováno ve škole	14	19	8
Zjištěno dotazníkem	33	51	29

Tabulka č. 1 ukazuje případy záškoláctví, které jsou zaevidovány v databázích výchovných poradců a oproti tomu počty, které byly zjištěny pomocí dotazníku. Jak je vidět, počty se velmi liší. Dalo by se tedy říci, že nezaevidované případy jsou ukázky skrytého záškoláctví, které je rodiči omluveno.

Výchovní poradci se k této tabulce vyjádřili různě. Ani jednoho z nich však tyto výsledky nepřekvapily. Sami vědí, že rodiče žákům absenci omlouvají. V mnoha případech prý rodiče ani netuší, co v žákovské knížce podepisují. Nezájem rodičů o prospěch žáka ve škole dnes není jen ojedinělým případem. Když se třídnímu

učiteli omluvenka nezdá, či je absence již příliš vysoká bez omluvy lékaře, pozve si rodiče na schůzku. Dle výchovných poradců, kteří se těchto schůzek také účastní, bývají někteří rodiče velmi nepříjemní, mnohdy až útoční. Padají i takové věty, jako že nám učitelům do toho nic není, kde tráví jejich děti čas. Odvolávají se na zákon, který omluvenky od lékařů nepřikazuje.

Ale samozřejmě má taková schůzka i své pozitivní stránky, neboť někdy se dostaví rodič, který ani netuší, že dítě tráví čas mimo školu. Omluvenky si buď podepisuje samo, nebo je podepisuje jen jeden z rodičů, kdy druhý nic netuší. Často tak bývá u rozvedených manželství. Poté je reakce opačná, kdy rodič je vděčný za zájem školy o žáka. Takovýto rodič se snaží situaci napravit, dohodnout si s třídním učitelem specifické omlouvání žáka a kontrolu, zda žák do školy opravdu chodí.

Jak již bylo několikrát zmíněno, přístup rodičů je opravdu velmi důležitý. Vždyť právě výchova rodičů je odrazovým můstkem pro celý život. Nelze ji proto zanedbávat či opomíjet.

16 Diskuze

První hypotéza stanovila, že v devátém ročníku bude záškoláctví mnohem častější nežli v ostatních ročnících. Na základě anonymního dotazníku byla tato hypotéza potvrzena. Žáci devátého ročníku základní školy patří mezi nejrizikovější skupinu, jelikož jsou na základní škole nejstarší a mnohdy si myslí, že po přijetí na střední školu již nemusí do školy docházet. Často je to ve škole nebaví a připadají si zde zbyteční. Díky svému věku si myslí, že je pro ně základní škola již zbytečná věc a své rozptýlení hledají někde jinde.

Dalším faktorem je období puberty, do kterého žáci okolo čtrnáctého roku věku přicházejí. V období puberty narůstá u dětí vzdor nejen vůči rodičům, přátelům a koníčkům, ale především právě vůči škole. Právě kvůli pubertě mnoho dětí přichází do konfliktních situací, ať už se jedná o konflikty interpersonální nebo intrapersonální. Toto období je také spojeno s fyzickými přeměnami, se kterými se někteří jednotlivci velmi těžko vyrovnávají. V období puberty také začínají vznikat první pevná přátelství na základě stejných názorů či koníčků, která jsou v pozdějších letech udržována.

Právě k tomuto tématu se vztahuje i druhá hypotéza, která vypovídá o tom, že většina záškoláků tráví čas v době školního vyučování mimo školu s jinými vrstevníky či v nějaké jiné sociální skupině. I tato hypotéza se ukázala být pravdivou. Žáci chodí většinou za školu se svými přáteli či známými. A právě chození za školu v sociálních skupinách je důkazem toho, že záškoláctví je úmyslné a plánované. Žáci se předem domlouvají, který den do školy nepůjdou a kde budou tento čas trávit. Jedná se o úmyslné zanedbávání povinné školní docházky. O tomto záškoláctví nemají rodiče daných žáků ve většině případů ani tušení. Děti se často scházejí doma u jednoho z vybraných záškoláků, který nemá momentálně rodiče doma. Často tráví tento čas i mimo domov. V Chomutově se nalézají nejen bar, kam chodí právě záškoláci. Těchto barů je právě v centru města hned několik. Do těchto barů poté žáci chodí hrát karty a stolní fotbal. Někteří z nich zde i kouří, ve výjimečných případech pijí alkohol či užívají jiné návykové látky. Zde se ukazuje, že záškoláctví je spojeno často s jiným sociálně patologickými jevy. Tyto bary jsou samozřejmě často

kontrolovány Policií České republiky. Největší problém spočívá ve skutečnosti, že u některých žáků, právě u žáků devátých tříd, je velmi těžké rozpoznat do jaké věkové kategorie spadají. V devátém ročníku dosahují někteří žáci i šestnácti let. Pokud ovšem po obsluze nechtějí tabákové výrobky či alkohol, nejsou povinni jim předkládat průkaz totožnosti. Mnozí žáci však svého staršího vzhledu využívají právě k návštěvám barů. Na to navazuje třetí hypotéza, kdy je tvrzeno, že 75% záškoláků tráví čas mimo domov. Tady hypotéza potvrzena nebyla. Naopak bylo zjištěno, že více jak dvě třetiny záškoláků tráví čas v době školního vyučování doma. Někteří se netají tím, že doma hrají hry na počítači či podléhají jiné formě virtuální reality, jako je např. chat, seznamka, hry o přežití apod. Mnohdy žáci během dopoledne také dospívají své noční aktivity na počítači či sledují televizi. Záškoláci tráví čas mimo domov v době školního vyučování se svými kamarády v pouličních barech, restauračních zařízeních či v městských nákupních centrech. Za příznivého počasí jsou preferovány parky, zoopark či Kamencové jezero a jiná koupaliště, kde je nemůže nikdo hlídat, a tato místa nejsou v dopoledních hodinách tolik frekventovaná.

Zde se nabízí otázka, kolik procent záškoláků se musí před rodiči skrývat a kolika z nich je to jedno. Už sama představa, že rodiče záškoláků o nechození svých dětí do školy vědí, je opravdu děsivá. Bohužel na výsledku další hypotézy si ukážeme, že v několika případech se jedná o realitu. Můžeme mluvit o štěstí, když hypotéza, že většina rodičů ze zkoumaných záškoláků nemá o záškoláctví tušení, byla potvrzena. Přesto se našly případy, kdy rodiče žáků o jejich nechození do školy vědí a akceptují jej. Dokonce bylo zjištěno, že někteří rodiče dětem záškoláctví nejen nabízejí, ale dokonce i doporučují z důvodu špatných známek, poznámek, pomoci doma či ze strachu o své dítě. Mnoho případů je také z důvodu mimoškolní akce např. kino, divadlo, školní projekt apod. V mnoha případech se stane, že rodiče dítěti omluví něco, o čem netuší, že je případ záškoláctví. Jedná se o tzv. případy školní fobie, závislosti na matce či simulace některé z bolestí nebo nemocí. Rodiče by si měli dávat pozor v případě, kdy se tyto situace často opakují. Pokud by tomu tak

bylo, je důležité informovat o této situaci třídního učitele a následně v zájmu dítěte vyhledat pomoc odborníka. Žáci mohou mít strach do školy docházet a tato fobie jim může způsobit problémy na celý život.

Ve většině případů však rodiče o záškoláctví opravdu nevědí a dozví se o něm až v momentě, kdy je jim oznámeno, že syn/dcera mají neomluvené hodiny.

Příčiny neplnění povinné školní docházky poukazují na další hypotézu, že nejčastějšími příčinami nechození do školy jsou právě strach či nuda. Tato hypotéza byla na základě anonymního dotazníku potvrzena.

Žáci mají strach z učitelů, spolužáků, špatných známek, poznámek, písemného či ústního zkoušení a hlavně ze svého vlastního neúspěchu a zesměšnění před ostatními. Na každé základní škole fungují pro tyto případy metodik prevence a výchovný poradce. Pokud žáci nechtějí z jakéhokoliv důvodu tyto problémy řešit s rodiči, mohou se obrátit na tyto odborníky. Tyto osoby by měly působit důvěryhodně a přátelsky. Během školního roku je však nutné tuto skutečnost žákům neustále připomínat, neboť pro některé jsou to v daném momentě nepotřebné informace, které si nezapamatují. Metodik prevence i výchovný poradce mají stanoveny tzv. konzultační hodiny, ve kterých je mohou žáci navštívit a projednat s nimi celou záležitost v soukromí.

Strach dětí by se neměl v žádném případě podceňovat ani přehlížet. Je důležité jej řešit, předcházet mu a z již prožitých situací se poučit a pro příště se jich vyvarovat. Některé případy mohou být samozřejmě jen ukázkou dětských lží, ale v jistých případech je přístup ostatních včetně učitelů k žákovi opravdu neadekvátní. Pokud bude případ řešen, jedná se tak o prevenci nejen záškoláctví.

Nuda je příčinou zcela odlišnou. Žáky nebaví výuka a povinné docházení do školy. Nelíbí se jim, že mají dané povinnosti, které musí plnit.

Příčinou nudy ve škole je i dnešní doba, kdy žáci využívají masmédií k zjišťování informací. Dříve byl učitel pro děti jediným zdrojem informací. Dnes je situace zcela odlišná. Žáci si mohou veškeré informace sehnat na internetu, ve vědeckých knihovnách či na výukových CD, která jsou v obchodech volně dostupná. Pro učitele je to jistá výhoda, kdy mohou na tyto zdroje žáky odkázat v případě zadávání

referátů. Je však nutné sledovat a hlídat si pravdivost zdroje, jelikož internetové stránky jsou plné nepravdivých informací, které žáky často pletou a svádějí k diskuzím ve vyučovacích hodinách. I tuto aktivitu je však nutno ocenit. Materiály, ze kterých vycházejí vyučující nejen základních škol, musí být schválené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Poslední hypotézou bylo, že více jak polovina záškoláků byla za školou jen jednou, a to z důvodu vyzkoušet si, jaké to je. Také tato hypotéza byla potvrzena. První záškoláctví je pro žáky rozcestník. V tento moment se žáci rozhodují, zda tato zkušenost zůstane jen ojedinělou záležitostí, či zda bude žák za školu chodit častěji. Poté by se jednalo o záškoláctví opakované a plánované.

Velmi oblíbenou formou záškoláctví je nevracení se do školy po návštěvě lékaře. Prohlídka trvající někdy jen pár minut není důvodem celodenní absence ve škole. Mnohdy jsou právě žáci názoru zcela odlišného a omluvenku od lékaře považují jako omluvu na celý den.

Pro dodržování povinné školní docházky je velmi důležitý přístup především rodičů. Velký vliv má také třídní učitel, ostatní učitelé a třídní kolektiv. Nemalý vliv mají samozřejmě také přátelé každého žáka a jejich společné mimoškolní zájmy a aktivity.

Pokud bude domácí i sociální prostředí správně fungovat, nemělo by k záškoláctví dojít. Pokud již k němu dojde, je třeba jej patřičně řešit a předcházet mu.

17 Závěr

Diplomová práce sjednocuje teoretické informace o problému záškoláctví druhého stupně základních škol. Výzkumná část se na základě anonymního dotazníku snaží předem stanovené hypotézy potvrdit či vyvrátit.

Téma záškoláctví bylo zvoleno proto, že se s ním setkávám v průběhu celého života a nejspíše neustále budu setkávat, jelikož jsem se rozhodla pracovat v oboru, který studuji, jako pedagog. Ačkoliv věta, že se se záškoláctvím budu setkávat i v budoucnu, nezní úplně optimisticky, myslím si, že to je daný fakt. Bylo by krásné věřit tomu, že nalezneme manuál na jeho odstranění, avšak realita je jiná. Návod či pokyny k tomu, jak zabránit záškoláctví, zůstávají jen snem. Naopak při srovnání výpovědí různých generací je nutno podotknout, že případů záškoláctví, ať již skrytého či odhaleného, neustále přibývá. Otázkou zůstává proč? Na tuto otázku je možné odpovědět větou, že je „jiná doba“. Co se tedy změnilo? Přístup učitelů, rodičů, vliv masmédií či celkový přístup dětí i rodičů ke škole?

Záškoláctví je závažný jev, který v sobě nese celou řadu otázek, které by bylo na základě šetření možné zodpovědět. Cílem diplomové práce však bylo zjistit především míru a příčiny záškoláctví v městě Chomutově. Respondenty byli žáci druhého stupně základních škol. Zajímavé bylo to, že dotazník byl anonymní a žáci neměli obavy odpovídat pravdivě. Jejich odpovědi však nemohly být ověřeny. Odpovědi žáků se v některých otázkách značně lišily.

Cílem teoretické části diplomové práce bylo ucelit a sjednotit informace o záškoláctví. Ačkoliv je téma záškoláctví neustále aktuální, odborná literatura se jím zabývá jen okrajově a velmi stručně.

Poukázáno bylo nejen na špatný přístup žáka k povinné školní docházce, ale také na negativní přístup rodičů popř. zákonných zástupců žáka. Zdůrazněna byla také úloha školy jako instituce, kde žáci povinnou školní docházku musí plnit. V diplomové práci je možno nalézt také řešení neomluvené absence žáka, ze kterého se mohou začínající pedagogové, ale i rodiče žáků poučit.

Pokusila jsem se nastínit, že v různých případech nemají jednoduchou roli žák, rodič ani vyučující. Každá situace je naprosto odlišná a ke každé se musí přistupovat zcela jinak. Příčinou záškoláctví může být kdokoliv z nich např. problémový žák, špatný učitel či nefungující rodič. Je zdůrazněno, že ke každému případu záškoláctví se musí přistupovat zcela individuálně, jelikož každý člověk má svou vlastní, od ostatních odlišnou, psychickou stránku. Je proto zapotřebí udržovat mezi sebou navzájem přátelský a lidský vztah, ve kterém se projeví i vzájemná důvěra a tolerance.

Opomenuta nebyla ani kapitola prevence záškoláctví, kdy jsem se zaměřila na tři základní oblasti, ze kterých příčiny záškoláctví vycházejí. Je tím myšlena rodina, škola a trávení volného času. Prevence je zaměřena na předcházení záškoláctví a jiných výchovných problémů. Na každé základní škole je k tomu určen metodik prevence, který sestavuje Minimální preventivní strategii. V rodině je to dodržování základních psychických a biologických potřeb. Volný čas žáka můžeme ovlivnit nejméně, stejně tak jako jej nemůžeme sledovat a hodnotit. Pozor by měl být dán především při výběru vhodných aktivit a přátel.

Cílem výzkumné části bylo zjistit nejčastější příčiny a především míru záškoláctví na základních školách v Chomutově. Výsledky výzkumu byly v některých případech velmi zajímavé. Hlavní příčiny byly opravdu strach a nuda, jak bylo uvedeno v teoretické části, některé příčiny však byly pro mne naprosto neobvyklé a nové, např. hlídání mladších sourozenců či nákupy s rodiči. Na základě tohoto zjištění jsem si uvědomila, jak mohou i rodiče negativně přistupovat k plnění povinné školní docházky.

Jedním z cílů šetření bylo získat evidované případy záškoláctví v Ústeckém kraji. Záměrem bylo porovnat míru záškoláctví Chomutova s ostatními městy Ústeckého kraje. I přes veškeré mé snahy nebylo tohoto cíle dosaženo. Záškoláctví totiž není evidováno samostatně, ale společně s ostatními sociálně patologickými jevy. Jednala jsem nejen se zástupcem Policie ČR pro sociálně patologické jevy, ale také s kurátorkou města Chomutova. Neváhala jsem se obrátit na další instituce zabývající se touto problematikou, ale mluvčí každé z nich mne vždy odkázal na jinou instituci, až mi bylo nakonec sděleno, že mi tyto informace nemohou poskytnout. Důvody mi

nebyly uvedeny. Z tohoto výsledku jsem byla velmi zklamána, neboť mne plánované srovnání opravdu zajímalo. Přesto jsem toho názoru, že výzkum přinesl nové poznatky nejen mně, ale i výchovným poradcům vybraných základních škol.

Je alarmující v jaké míře se záškoláctví objevuje již na základních školách. Je proto důležité dbát na prevenci a záškoláctví se snažit předcházet. V období docházení na druhý stupeň základní školy žák prochází pubertou, k čemuž je nutno přihlížet a nepodceňovat to. Dítě by se mělo doma i ve škole cítit v bezpečí. Je zapotřebí žákům tento fakt nejen neustále zdůrazňovat a opakovat, ale jednáním spolužáků, rodičů a učitelů také dokazovat. Podat pomocnou ruku je základním kamenem k utužení vztahu. Dítě je třeba doma a ve škole nejen trestat a záporně hodnotit, ale také je umět vyslechnout, pochválit a podpořit.

18 Použitá literatura

1. ČÁP, J.; MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7 (váz.).
2. ELLIOTTE, J.; PLACE, M. Dítě v nesnázích: Prevence, příčiny, terapie. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. s. 206. ISBN 80-247-0182-0.
3. FISCHER, S.; ŠKODA, J. Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0 (brož.).
4. HRABAL, V. ML.; MAN, F.; PAVELKOVÁ, I. Psychologické otázky motivace ve škole. 1. vyd. Praha: SPN, 1984. 160 s.
5. Jak řešit problémy dětí se školou: Lexikon pro rodiče. Vyd. 1. Praha: Portál, 1997. 322 s. ISBN 80-7178-125-8.
6. JEDLIČKA, R. Psychologická první pomoc v práci výchovného poradce. Praha: Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta, 2000. s. 98. ISBN 80-7290-035-8.
7. KLÍMA, P.; Klíma, J. Základy etopedie: Uvedení do etopedie, nárys vývoje a organizace péče. 2. vyd. Praha: SPN, 1984. 124 s.
8. KLÍMOVÁ, M. Kapitoly z výchovného poradenství. 2. Praha: Univerzita Karlova, 1987. 93 s.
9. KYRIACOU, CH. Řešení výchovných problémů ve škole. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 151 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-945-3 (brož.).
10. LAZAROVÁ, B. První pomoc při řešení výchovných problémů: poradenské minimum pro učitele. Vyd. 1. Praha: Agentura Strom, 1998. 62 s. Škola 21. sv. 4. ISBN 80-86106-00-4.
11. NOVOTOVÁ, J. Úloha učitele v současné společnosti. In Sine amicitia vita es nulla: sborník k významnému životnímu jubileu docenta PhDr. Jiřího Vomáčky, Csc. 30 s.

12. PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum, 1998. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.
13. PEŠATOVÁ, I. Vybrané kapitoly z etopedie. 2. upr. vyd. 1. díl, Klasifikace a diagnostika poruch chování. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. 72 s. ISBN 80-7372-087-6 (brož.).
14. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8 (váz.).
15. ŘÍHOVÁ, M. Učte se životem. Benešov: Start, 1999. 101 s. ISBN 80-86231-05-4.
16. SLOWÍK, J. Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 160 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1733-3 (brož.).
17. SPOUSTA, V. Základní výchovné činnosti třídního učitele. [2. dotisk] 1. vyd. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994. 80 s. ISBN 80-210-0552-1.
18. STANKOWSKI, ADAM. Etopedie: úvod do resocializační pedagogiky. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. 57 s. ISBN 80-7042-257-2 (brož.).
19. ŠTÍPEK, J. Sociální příčiny poruch chování obtížně vychovatelné mládeže. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. 91 s.
20. VÁGNEROVÁ, M. Školní poradenská psychologie pro pedagogy. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. s. 430. ISBN 80-246-1074-4.
21. VÁGNEROVÁ, M. Psychologie problémových dětí a mládeže: učební text pro vychovatele obor speciální pedagogika. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2000. 125 s. ISBN 80-7083-378-5 (brož.).

22. VITÁSKOVÁ, K. Etopedie: vybrané okruhy etopedické problematiky. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. 68 s. ISBN 80-7368-123-4 (brož).

Časopisy

1. BENDL, S. Současná česká škola a problémy kázně. Prevence, 2008, č.3.
2. HAVRDOVÁ, E. Prevence rizikových faktorů ovlivňujících delikventní chování dětí a mládeže. Prevence, 2008, č.4.
3. HAVRDOVÁ, E. Programy na školách. Prevence, 2008, č.5.
4. MARTINKOVÁ, K. Práce se třídou jako běžná norma, nikoliv mimořádná událost Projekt „Zdravý kolektiv = pohoda ve škole“. Prevence, 2007, č.2.
5. PELIKÁNOVÁ, M. Jednotný postup řešení záškoláctví. Prevence, 2007, č.7.
6. VESELÁ, M. Proč děti do školy chodí a proč je tam rodiče posílají. Prevence, 2006, č.6, s.6, 7.

Zákony a vyhlášky

1. Zákon č. 561/2004 Sb. Školský zákon
2. Metodický pokyn z roku 2004 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví vydán Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

19 Přílohy

1. Omlouvání zameškaných hodin ve vyučování na vybrané základní škole A
2. Provozní a vnitřní režim vybrané základní školy A
3. Práva a povinnosti žáka na vybraných základních školách A, B a C
4. Dotazník k výchovným potížím pro pedagogy všech základních škol Ústeckého kraje
5. Doporučený vzor záznamu o pohovoru o neomluvené nepřítomnosti žáka obsažený v Metodickém pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
6. Doporučený vzor zápisu z výchovné komise obsažený v Metodickém pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
7. Doporučený vzor oznámení o zanedbání školní docházky obsažený v Metodickém pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
8. Zjednodušený formulář k jednání výchovné komise na vybrané základní škole B
9. Žádost o pedagogicko-psychologické vyšetření žáka II. stupně základní školy pro Ústecký kraj

Příloha č. 1

OMLOUVÁNÍ ZAMEŠKANÝCH HODIN VE VYUČOVÁNÍ

(pravidla vycházejí ze zákona 561/2004 Sb., v platném znění a metodického pokynu MŠMT k omlouvání absence a prevenci záškoláctví č.j.: 10 194/2002-14)

Uvolňování žáka z vyučování při předem známé nepřítomnosti:

O uvolnění svého dítěte žádá rodič (zákonný zástupce) předem a písemně.

Oprávnění pro uvolnění žáka :

- na jednu hodinu může uvolnit učitel příslušného předmětu,
- na jeden až dva dny může uvolnit třídní učitel,
- na více jak dva dny může uvolnit ředitelka školy.

Jako doklad nelze uznat žádost jiného subjektu o uvolnění (LŠU, zájmové a sportovní organizace, trenér, apod.)

Ve všech případech žádá pouze rodič nebo zákonný zástupce.

Rodič (zákonný zástupce) je povinen do 3 kalendářních dnů oznámit škole prokazatelným způsobem důvod nepřítomnosti žáka (§50 zákona 561/2004 Sb.).

Žák ihned po nástupu do školy předloží důvod své absence – omluvenku **v žákovské knížce**. V opačném případě budou zameškané hodiny posuzovány jako neomluvené.

Zapůjčení učebnic

Škola na počátku školního roku zapůjčuje žákům učebnice. Žák je povinen tento školní majetek chránit a úmyslně nepoškodovat. Při ztrátě učebnice nebo jejím výrazném poškození bude škola požadovat náhradu. V případě stěhování žáka v průběhu školního roku, učebnice odevzdává.

Tyto informace bereme na vědomí : (podpis rodičů)

Příloha č. 2

PROVOZNÍ A VNITŘNÍ REŽIM ŠKOLY

Docházka do školy

- a) Žáci jsou povinni docházet do školy pravidelně a včas podle daného rozvrhu, účastnit se vyučování a všech akcí školy, které se v době vyučování konají, řádně omlouvat svoji neúčast na vyučování a ostatních povinných akcích školy.
- b) V případě, že se žák nemůže vyučování účastnit z důvodů předem známých, požádá zákonný zástupce nezletilého žáka třídního učitele o uvolnění z vyučování.
- c) Zákonný zástupce nezletilého žáka je povinen doložit důvody nepřítomnosti žáka ve vyučování nejpozději do tří kalendářních dnů od počátku jeho nepřítomnosti, a to třídnímu učiteli.
- d) Opakuje-li se nepřítomnost žáka ve vyučování pro nemoc častěji, může třídní učitel požadovat doložení žákovy nepřítomnosti delší než 3 dny z důvodu nemoci potvrzením ošetřujícího lékaře, a to pouze jako součást omluvenky vystavené zákonným zástupcem.
- e) Ve výjimečných případech (při podezření ze zanedbávání školní docházky) lze požadovat potvrzení lékaře jako součást omluvenky i v případě nepřítomnosti kratší než 3 dny. Jestliže dojde k opakovanému bezdůvodnému nebo řádně neomluvenému zanedbání školní docházky, oznámí škola v souladu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, tuto skutečnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí.
- f) Žák je povinen předložit omluvenku v žákovské knížce třídnímu učiteli ihned po návratu do vyučování.
- g) Evidenci docházky žáků do vyučování vede třídní učitel.

Příloha č. 3

PŘÁVA A POVINNOSTI ŽÁKA

1. Respektujeme tvoji osobnost, stejně tak i ty respektuj své spolužáky a učitele. Zároveň musíš dodržovat všechny zákony naší země, ale i nepsané normy obyčejné lidské slušnosti. Chování, které by bylo prokázáno jako projevy šikanování, rasismu nebo xenofobie nelze tolerovat a bude považováno za velmi vážný přestupek.
2. Jsi povinný účastnit se výuky podle rozvrhu hodin.

Dopolední vyučování

hodina	1	2	3	4	5	6
začátek – konec	8.00–8.45	8.55–9.40	10.00–10.45	10.55–11.40	11.50–12.35	12.45–13.30

Odpolední vyučování

hodina	7	8	9
začátek – konec	13.45–14.30	14.40–15.25	15.35–16.20

Na vyučování přicházej včas, řádně a čistě oblečen. Školní budova se otvírá v 7:40 hod. V šatně se převlékni a v prostoru šaten se zbytečně nezdržuj.

Pokud se účastníš zájmové činnosti, čekej na svého vyučujícího před školou. Docházka do zájmových kroužků je pro přihlášené žáky povinná. Odhlásit se můžeš vždy ke konci pololetí.

3. Po zazvonění a v průběhu hodiny buď na svém místě, měj připravené pomůcky. Jestliže ses nemohl z vážných důvodů připravit na výuku nebo jsi něco zapomněl, omluvíš se na začátku vyučovací hodiny. Nedostaví-li se vyučující do 5 minut po zahájení hodiny do třídy, oznámí toto služba vedení školy. Udržuj třídu čistou. Třídní kniha zůstává v době vyučování ve třídách, při dělené hodině ji přenáší určená služba. Za připravené křídly a smazanou

tabuli zodpovídá měsíční služba.

4. V době vyučování nesmíš svévolně opustit školní budovu. Odcházíš pouze se souhlasem vyučujícího, kterému předáš omluvenku od rodičů. Totéž platí i při akcích mimo areál školy.
5. Pokud víš předem o své nepřítomnosti ve škole, požádají o tvé uvolnění tvoji zákonní zástupci. Třídní učitel tě může uvolnit na jeden den. Delší absenci je třeba projednat s třídním učitelem a písemně požádat ředitele školy. Jestliže se neúčastníš vyučování z nepředvídatelných důvodů, musí tvoji zákonní zástupci oznámit důvod škole do tří dnů. Písemnou omluvenku předložíš svému třídnímu učiteli ihned po svém opětovném příchodu do školy v omluvném listu v žákovské knížce. V odůvodněných případech má škola právo požadovat lékařské potvrzení.
6. Udržuj ve škole i v jejím okolí pořádek a čistotu. V budově školy se přezouvej. Zacházej šetrně se školními pomůckami a učebnicemi. Poškodíš-li úmyslně či z nedbalosti školní majetek, jsi povinný to napravit. Nenos do školy peníze a cenné předměty. Mobilní telefon nosíš jen na vlastní zodpovědnost a máš ho stále při sobě, to znamená v kapse, na opasku, v pouzdru na pásce kolem krku a podobně. Nesmí být ponechán ve společných šatnách ani v aktovce, či volně na lavici. Při tělesné výchově, popřípadě v dílnách, musí být dán k učiteli. V době vyučování je vypnutý. Pokud nebudou tato pravidla dodržena, nemohou být žáci při jeho ztrátě odškodněni.
7. 7. V areálu školy i na všech akcích školou pořádaných nesmíš nabízet, přechovávat ani užívat návykové látky (alkohol, tabák a jiné) či provozovat činnosti, které by mohly ohrozit zdraví tvé i ostatních. Také nesmíš vstoupit do školy pod vlivem návykových látek. To neplatí pro případy, kdy tyto látky užíváš v rámci léčby, kterou ti stanovil lékař. Překročení tohoto zákazu bude řešeno jako velmi vážný přestupek (viz nástěnka metodika prevence). Ve všech vnitřních i vnějších prostorech školy nesmíš používat zbraně,

výbušniny, střelivo nebo pyrotechniku a také je nesmíš do školy přinášet. Porušení tohoto zákazu je posuzováno jako zvlášť hrubé porušení školního řádu.

8. V areálu školy i mimo něj nesmíš nabízet ani užívat návykové látky či provozovat činnosti, které by mohly ohrozit zdraví tvé i ostatních. Překročení tohoto zákazu bude řešeno jako velmi vážný přestupek. Určitě víš, že kouření není zdravé ani moderní. Ve škole a jejím okolí a na všech akcích pořádaných školou není dovoleno kouřit.
9. V době polední přestávky nebo po skončení vyučování se můžeš stravovat ve školní jídelně. Chodíš-li na oběd, přezuješ se a odejdeš ze školy. Do jídelny jdeš zvláštním vchodem. V jídelně dodržuj společenská a hygienická pravidla. Jídlo neodnášej. Dodržuj řád školní jídelny.
10. Pravidla chování a užívání odborných učeben, dílen, laboratoří, knihovny, tělocvičen a školního hřiště jsou určena jejich provozními řády. Žáci jsou s řády seznámeni vždy na začátku školního roku.
11. Vážné porušení stanovených pravidel z tvé strany je důvodem ke kázeňskému opatření. Jeho formu určuje třídní učitel nebo pedagogická rada s ohledem na klasifikační řád.

Příloha č. 4

DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY ZŠ – VÝCHOVNÉ POTÍŽE

Vyjádření jednotlivých vyučujících

Jméno vyučujícího		Třídní učitel:		ano – ne
Jméno žáka:			Datum narození:	
Škola:			Třída:	
Předmět		prospěch		
Předmět		prospěch		
Předmět		prospěch		
Předmět		prospěch		

Hodnocení chování žáka (žákyně), konkrétní projevy event. nekázně ve vašich hodinách

Od kdy potíže trvají?

Výchovné potíže se:

stupňují – zmírňují – setrvávají na stejné úrovni – kolísají – mění se projevy nekázně

Váš osobní názor na příčiny problémů žáka (žákyně)

Jaký přístup, jaké konkrétní opatření/metody/formy práce se žákem se Vám osvědčily?

Kdo a jakým způsobem se podílel na řešení výchovných potíží žáka:

Jaký váš přístup žáka (žákyni) naopak provokuje, je neefektivní, co se neosvědčilo :

Čím je žák výjimečný, v čem vyniká:

Zde je místo pro vaše další sdělení:

dne:.....podpis učitele.....

podpis výchovného poradce.....podpis ředitele školy.....

Četl/a jsem vyplněný dotazník a souhlasím s vyšetřením v PPP.

Podpis zákonného zástupce:

Poznámka: Pro vytěžení informací z předloženého dotazníku je pro nás důležité, pokud vyplní dotazník většina vyučujících daného žáka. Děkujeme velice za váš čas a zamyšlení

Příloha č. 5

Doporučený vzor záznamu o pohovoru o neomluvené nepřítomnosti žáka

ZÁZNAM O POHOVORU O NEOMLUVENÉ NEPŘÍTOMNOSTI ŽÁKA

Jméno žáka /žákyně:	
Datum narození:	
Bydliště:	
Škola – třída – ročník:	

Zákonní zástupci žáka navštívili školu: a) na vyzvání, b) z vlastního zájmu
Účastníci pohovoru (jméno a prac. Zařazení):

Stanovisko výchovného poradce:

Zápis z pohovoru:

Závěry pohovoru, doporučení, dohodnutý další postup:
--

S uvedenými skutečnostmi zákonní zástupci souhlasí a zavazují se řídit závěry pohovoru.

V případě pokračující neomluvené absence berou zákonní zástupci na vědomí možné následky spojené s přestupkovým řízením, popř. následným trestním oznámením.

Datum: Podpis zákonných zástupců:.....

Razítko školy: Podpis třídního učitele/učitelky:.....

Příloha č. 6

Doporučený vzor zápisu z výchovné komise

ZÁPIS Z VÝCHOVNÉ KOMISE K ŘEŠENÍ NEOMLUVENÉ NEPŘÍTOMNOSTI ŽÁKA

Jméno žáka /žákyně:	
Datum narození:	
Bydliště:	
Škola – třída - ročník:	

Účastníci jednání: zákonní zástupci žáka

.....

..... třídní učitel

..... výchovný poradce

..... vedení školy

..... kurátor sociálně-právní ochrany dětí

..... školní metodik protidrogové prevence

..... zástupce rady školy

..... ostatní

Předmět jednání:

Výchovná opatření:

Zapsal/a/:

S uvedenými skutečnostmi zákonní zástupci souhlasí a zavazují se řídit závěry tohoto jednání.

V případě pokračující neomluvené absence berou zákonní zástupci na vědomí možné následky spojené s přestupkovým řízením, popř. následným trestním oznámením.

Datum: Podpis zákonných zástupců:.....

Razítko školy: Podpis ředitele/ředitelky školy:.....

Příloha č. 7

Doporučený vzor oznámení o zanedbání školní docházky

PŘESTUPKOVÁ KOMISE OBCE ČI MĚSTSKÉ ČÁSTI V

OZNÁMENÍ O ZANEDBÁNÍ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Žák/žákyně:		Bydliště:
R.Č.:	Ročník:	
Rok školní docházky:		
Počet zameškaných hodin celkem: Z toho neomluveno: Jedná se o záškoláctví: a) jednorázové b) opakované		Dítě je ve výchově: 1. zákon. Zástupců: a) obou rodičů b) pouze otce c) pouze matky 2. ostatní

Zákonný zástupce:	Bydliště/sídlo:
Zaměstnavatel:	
Zákonný zástupce:	Bydliště/sídlo:
Zaměstnavatel:	

Opatření k řešení záškoláctví přijatá školou:

1. Ve věci neomluvené absence byli dne zákonní zástupci žáka písemně pozváni k návštěvě školy.
2. Pohovor se zákonnými zástupci žáka se konal dne
3. Ve spolupráci třídního učitele s lékařem byla ověřena fakta (věrohodnost omluvenky, porušování léčebného řádu apod.).
4. Výchovným poradcem bylo zpracováno vyjádření k případu záškoláctví.

5. Vzhledem k pokračujícímu záškoláctví žáka byli dne
zákonní zástupci písemně pozváni do školy na jednání výchovné komise.
6. Jednání výchovné komise se konalo dne
7. Záškoláctví přesáhlo (25) neomluvených hodin a pokračuje.
Oznamuje se jako přestupek na Školskou přestupkovou komisi
.....

Poznámka

.....

.....

.....

.....

Datum: třídní učitel/učitelka.....

Razítko školy: ředitel/ředitelka.....

Přílohy: podklady k jednání Školské přestupkové komise

1. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka k návštěvě školy
2. Kopie zápisu z pohovoru se zákonnými zástupci žáka
3. Písemné vyjádření výchovného poradce
4. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka na jednání výchovné komise
5. Kopie zápisu z jednání výchovné komise

Příloha č. 8

Zjednodušený formulář k jednání výchovné komise

Příjmení:		Třída:	
Jméno:		Třídní učitel:	
Narozen:			
Bydliště:			
Matka, pokud má jiné příjmení:			

Důvod pro jednání výchovné komise:

Opatření navrhané TU:

Opatření VK:

Podpis rodiče – souhlas s opatřením:

.....

Příloha č. 9

**Pedagogicko-psychologická poradna Ústeckého kraje,
a Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,
Teplice, příspěvková organizace**

pracoviště Chomutov, Václavská 4153, 430 03

Žádost o pedagogicko-psychologické vyšetření žáka II. stupně školy

razítko školy

Vážená paní ředitelko, vážený pane řediteli,

v případě, že považujete za potřebné vyšetření žáka v pedagogicko-psychologické poradně, doplňte prosím výstižně jednotlivé položky dotazníku. V případě potřeby napište laskavě další údaje na volný papír.

Váš dlouhodobý pedagogický pohled na žáka se tak stane cenným přínosem k jeho poznání.

Děkujeme za spolupráci.

Jméno a příjmení žáka/žákyně:		
Příjmení rodičů jsou-li odlišná od příjmení dítěte:		
Datum narození:	Třída:	Rok školní docházky:
Bydliště:		
Měl/a odklad školní docházky: ne/ano, z důvodu:		
Opakoval/a ročník: ne/ano, který: z důvodu:		
Jméno třídního učitele:		

Důvod vyšetření:

.....

 Formulujete hlavní otázky, na které má vyšetření odpovědět.

Co od vyšetření v PPP očekáváte?

Klasifikace žáka/žákyně v uplynulém pololetí:

Čj	M	Aj/N	Př	Zem	Děj	On	Fy	Ch	Pv	Rv	Tv	Hv	Vv	

Pravděpodobné hodnocení žáka/žákyně v nejbližším klasifikačním období:

Čj	M	Aj/N	Př	Zem	Děj	On	Fy	Ch	Pv	Rv	Tv	Hv	Vv	

Hodnocení chování a docházky do školy v uplynulém pololetí:

chování	počet oml. hodin	počet neoml.	třídní důtka	ředitelská důtka	jiná opatření:

Aktuální hodnocení chování:

chování	počet oml. hodin	počet neoml.	třídní důtka	ředitelská důtka	jiná opatření:

Pravděpodobné příčiny školního selhávání:

Z níže uvedených položek zaškrtněte nebo označte zvýrazňovačem tu, kterou považujete za nejvýstižnější; případně doplňte o své vyjádření.

Klady a přednosti žáka:

O vyučování projevuje: přiměřený zájem – nezájem – zajíme se jen o něco (o co):

.....
.....

Písmo: Nesprávné tvary písmen – píše neúpravně – neobratně – příliš tlačí – špatně
drží psací náčiní – píše pod linku – nad linku – příliš velká – malá písmena –
v průběhu psaní zvětšuje – zmenšuje velikost písmen – píše pomalu – sklon písma:

.....

Další poznámky:

.....

.....

.....

Psaní podle diktátu: Na některé tvary písmen si nemůže vzpomenout – zaměňuje
písmena – vynechává písmena, slabiky, slova – nerozlišuje
kvantitu samohlásek – nerespektuje hranice mezi slovy – nestačí podle diktátu –
převažují chyby z nepozornosti. Nejzávažnější, gramatické chyby:

.....

.....

Kvalita čtení a reprodukce textu: Čte plynule se smyslem pro kontext se správnou
větnou intonací – po slovech, nejistě, se zřetelnými pauzami – dvojité čtení, dlouhé
pauzy, jen známá slova čte najednou – hláskuje, čtení slova odhaduje, časté chyby –
vynechává – zaměňuje – přidává hlásky, slabiky,
slova. Čte výrazně pomalu – přiměřeně – překotně. Reprodukce textu kvalitní –
částečná – dosud nezvládnutá.

Další poznámky:

.....

.....

Matematika: Největší obtíže činí počítání z paměti – písemné počítání – pochopení
smyslu úlohy – učivo geometrie – slovní úlohy – desetiminutovky. Chybně čte – píše

– čísla obsahující nuly nebo tvarově podobné číslice. Chybuje v porovnávání velikosti čísel. Další poznámky:

.....

Aktivita při vyučování: Hodně se hlásí – hlásí se průměrně – sám se nahlásí – hlásí se, i když nezná odpověď – neodpovídá – odpovídá kuse, i když odpověď zná – někdy se zarazí a neodpovídá – jiné:

.....

Komunikace: Komunikuje nadměrně – bez obtíží s dospělými, dětmi, rodiči. Nekomunikuje s dospělými – s dětmi. Nekomunikuje při určitých situacích, při kterých:.....

.....

K řečové produkci dítěte (obsah, tempo, hlasitost, nápadnosti):

.....

Vyslovuje správně – nevyslovuje správně některé hlásky – obtížnější slova mu dělají potíže – mluví nesrozumitelně.

V určitých situacích zadrhává v řeči:.....

– stále zadrhává v řeči.

Má přiměřenou slovní zásobu, slova zná a umí je i aktivně používat – má chudý slovní.

Pozornost: Zřídka nepozorné – občas nepozorné – často nepozorné – většinou nepozorné – sebemenší podnět ho/ji odvede od úkolu – zjevná nesoustředěnost – téměř nelze upoutat. Další poznámky:

.....

.....
Osvojování učiva: Mechanická paměť – převládá – dobře rozvinuta – zapamatování založeno pouze na mechanické paměti – je nespolehlivá. Zapamatuje si – snadno – bez větších obtíží – až po několikanásobném opakování – i přes časté opakování si nevybaví obsah učiva k osvojení.

Nejlépe si zapamatuje na základě názorných podnětu: zrakových – sluchových – pohybových – zapamatuje si nejlépe jevy podložené na bezprostředním zážitkovém působení.

Logická paměť – při osvojování učiva uplatňuje/neuplatňuje logickou paměť – dobře rozvinuta.

Osvojené učivo téměř doslovně reprodukuje – podává vlastními slovy. Další poznámky:

.....
.....

Chování, osobnostní charakteristika: Nesnášenlivý/á – bázlivý/á – plachý/á – lítostivý/á – smutný/á – vzdorovitý/á – umíněný/á – výkyvy v citových projevech a náladách – dobrosrdečný/á – mírný-á – klidný/á. V hodinách hodný/á – klidný/á. O přestávkách silně zlobí. Zlobí v hodinách i o přestávkách. Další poznámky:

.....
.....
.....

Sociálně: Mezi dětmi má vedoucí postavení – vcelku oblíben/a – spíše oblíben/a – výrazně neoblíben/a. Neochotný/á zapojit se – neschopnost skamarádit se – stojí na okraji třídy – samotář/ka – „obětní beránek“ – „třídní šašek“ – snadno ovlivnitelný/á – má časté konflikty se spolužáky, s učiteli. Nadává – provokuje – vyvolává rvačky – pošťuchuje – ruší – ničí práci druhých – napadá druhé děti – má sklony k agresivním projevům:

.....
K dospělým chování přiměřené – nepřiměřené (v čem):

.....

Pracovně: Mimořádně pilný/á – dokáže pracovat samostatně – při samostatné práci plní úkoly přiměřeně své úrovni – při činnosti prakticky nesamostatný/á – neochota zahájit práci – vyžaduje neustále pomoc – bez ohledu dochází ke zhoršování výkonů – úkoly dokončuje – málokdy dokončí – nedokončuje práci – ničí nebo poškozuje práci. Během vyučování dochází ke – kolísání výkonu – zhoršování výkonu – ztrátě zájmu – je více neklidný/á – unavený/á – apatický/á – lhostejný/á. Další poznámky: .

.....

.....

Pohybově: Těžkopádný/á – pomalý/á – přiměřený/á – živý/á – neklidný/á – neposedný/á – stále si s něčím hraje – zbrklý/á – neovladatelný/á – manuálně zručný/á, obratný/á – neobratný/á. Další poznámky:

.....

.....

.....

.....

Umělecké a kreativní dovednosti. Zájmy žáka, koníčky, trávení volného času:

.....

.....

Profesionální orientace: Žák má – nemá představu o svém budoucím studiu, povolání. Jaké je jeho zaměření, profilace:

.....

Rodinné prostředí a spolupráce rodiny se školou: Dítě nosí věci v pořádku, málokdy něco nepřinese – často nenosí věci na vyučování. Rodiče se zajímají o výsledky práce ve škole, reagují na záznamy v notýsku – příliš se nezajímají, nereagují. Myslím, že se rodiče s dítětem učí: pravidelně – občas – prakticky vůbec. Další poznámky:

.....

.....

Ke zlepšení výše popisovaných problémů bylo dosud ze strany školy konkrétně
učiněno (podrobněji rozepište):

Jiná sdělení školy:

Datum vyplnění žádosti:

Datum: Podpis zákonných zástupců:.....

Razítko školy: Podpis třídního učitele/učitelky:.....

Rodiče byli s návrhem školy seznámeni dne:

.....
Podpis zákonného zástupce

Vyjádření rodičů: